קריטיק

ערשיינט יעדען חודש
רעדאַגירט פֿון משה זילבורג

אינהאַלט

משה זילבורג / וואָס איך האָב אייך צו זאָגען (ד)

נ. ווייניג / אין די טריט פון א נייעם יודישען סטיל

נפתלי גראָס / פֿון מיינע וויזיעס

אל. נוריה / ווייסער ווי דער שניי

א. ראובני / דער ליבהאָבער

עלזע לאסקער־שילער, א. עהרענשטיין / לידער. איבערז. פון מלך ראוויטש

דער פנקס (נאָטיצען) די פֿליכטען פֿון א קריטיקער, די לידער פֿון ה. לייוויק, די „צייט",

יונג־אַמעריקאַ, נייע ביכער

העפֿט ד' * ערשטער יאָרגאנג * 10. אָקטאבער 1920

„Kritik", Literarische Monatschrift
Wien II,. Taborstrasse Nr. 7

אַבאָנעמענט:

פֿאַר דייטש־עסטרייך: א האַלב יאָהר 48 קר.
פֿאַר דייטשלאַנד: . . . 18 מק.
איינצעלנומער אין דייטש־עסטרייך 8 קרוינען

פֿאַר פוילען: א האַלב יאָהר 48 מאַרק
פֿאַר אַמעריקע: . . . 120 סענט
איינצעלנומער אין אויסלאַנד לויט אַבאָנעמענט

פֿאַרלאַג „דער קוואַל"
Wien, II. Taborstrasse 7/12

טויט־ציקלוס
צוזאַמענגעשטעלט פֿון מלך ראוויטש
פראַכט־אויסגאַבע — פרייז 30 קרוינען

✦

בער האָראָוויץ:
„פֿון מיין היים אין די בערג"
געדיכטע — פרייז 15 קרוינען

✦

יודישע
פֿאָלקסביבליאָטעק
סעריע: פֿינף נפטרים
פראַגמענטען פֿון:

שלום עליכם
נומער 1 — א סקיצע פֿון זיין לעבען און שאַפֿען פֿון מענדל זינגער

יצחק לייב פרץ
נומער 2 — כאַראַקטער־שטריכען פֿון משה זילבורג

מענדעלע מוכר ספרים
נומער 3 — פֿראַגמענטען וועגען זיין ליטעראַרישער פערזענליכקייט פֿון מ. גראָס

שמעון שמואל פֿרוג
נומער 4 — א בילד פֿון זיין לעבען און שאַפֿען פֿון מלך ראוויטש

יעקב דינעזאָהן
נומער 5 — א סקיצע פֿון זיין לעבען און שאַפֿען פֿון „בן־יעקב

פרייז פֿאַר א יעדער נומער אין דייטש־עסטרייך קראָנען דער פרייז פֿאַר'ן אויסלאַנד ווערט פון צייט צו צייט ניי בעשטימט

פֿאַרלאַג דער „דער קוואַל" אָבטיילונג „קריטיק" האָט איבערגענומען די פֿאַרטרעטונג פֿונ'ם באַקאַנטען קאָפֿעראַטיווען פֿאַרלאַג אין ניו־יאָרק

„אַמעריקאַ"

די ביכער ווערען אין ווין און אין די לענדער מיט א שוואַכער וואַלוטאַ מיט א גאָר גרויסען ראַבאַט פֿאַרקויפֿט דער דאָלאַר ווערט לויט'ן טאָגקורס באַרעכענט.

✦

„שריפֿטען" — דער גרעסטער יודישער דריימאָנאַט־זשורנאַל מיט דער מיטאַר־בייט פֿון די בעסטע און באַקאַנטעסטע יודישע שרייבער די ביכער: זומער, הערבסט, 1919 און ווינטער־פֿרילינג 1919-20 יעדעס צו איבער 20 בויגען דרוק, רייך אילוסטרירט — צו 2 דאָלאַר.

דוד איגנאַטאָוו: אין קעסטעל־גרוב ראָמאַן
" " צווישען צוויי זונען
" " דאָס פֿאַרבאָרגענע ליכט
" " וואונדער מעשיות פֿון אַלטען פראָג.

א. מ. דילאָן: געלע בלעטער — לידער. די פרעכטינסטע יודישע אויסגאַבע.

ש. צ. זעצער: ר' ישראל בעל־שם טוב (זיין לעבען, לעהרע און ווירקונג) אין 2 בענד.

ה. לייוויק: דער גולם, א דראַמאַטישע פאָעמע.

יעקב מילך: דריי בענד שריפֿטען.

ל. מילער: אויף נאָט'ס וועלט (לידער).

א. ראַבאָי: דריי בענד נאָוועלען.

ברוך שפֿינאָזאַ: עטיק — איבערז. פֿון וו. נאַטאַנזאָהן.

פרייז פֿון יעדען באַנד דאָלאַר 1'75

דער וואָס באַשטעלט אַלע אויסגערעכענטע ביכער באַקומט דעם גרעסטען, יודישען זשורנאַל „שריפֿטען" נאַנץ אומזיסט.

✦

מיט באַשטעלונגען זיך צו ווענדען צוס פֿאַרלאַג „דער קוואַל" אָבטיילונג „קריטיק".

Verantw. Red. Z. Ch. Bergner

Druck: „Union" Wien, IX. Liechtensteinstrasse 21

אין די נעכסטע נומערן וועלען געדרוקט ווערען:

אַרטיקלען פֿון: א. כאַשין, נ. ווייניג, מ. גראָס, מ. זילבורג, צבי דיזנדרוק א. א.

ערצעהלונגען פֿון: א. ראובני, יונה ראָזענפֿעלד, יואל מאַסטבוים, א. מ. פֿוקס, משה זילבורג א. א.

לידער פֿון: ב. האָראָוויץ, מלך ראַוויטש, דוד קעניגסבערג, ראובן אייזלאַנד, א. א.

רעדאַקציע:

M. SILBURG, Wien XVIII. Karl Ludwigstrasse 5/10

פֿאַרלאַג „דער קוואַל" אָבטיילונג „קריטיק" האָט איבערגענומען די פֿאַרטרעטונג פֿונ'ם באַקאַנטען קאָפּעראַטיווען פֿאַרלאַג אין ניו־יאָרק

„אַמעריקאַ"

די ביכער ווערען אין ווין און אין די לענדער מיט אַ שוואַכער וואַלוטאַ מיט אַ גאָר גרויסען ראַבאַט פֿאַרקויפֿט. דער דאָלאַר ווערט לויט'ן טאָנקורס באַרעכענט

◆

„שריפֿטען"

— דער גרעסטער יודישער דריי־מאָנאַט־זשורנאַל מיט דער מיטאַרבייט פֿון די בעסטע און בעקאַנטעסטע יודישע שרייבער די ביכער: זומער, הערבסט, 1919 און ווינטער־פֿרילינג 1919-20 יעדעס צי איבער 20 בויגען דרוק, רייך אילוסטרירט — צו 2 דאָלאַר

דוד איגנאַטאָוו:

אין קעסעל־גרוב (ראָמאַן) — צווישען צוויי זונען — דאָס פֿאַרבאָרגענע ליכט — וואונדער מעשיות פֿון אַלטען פּראָג

א. מ. דילאָן:

געלע בלעטער — לידער. די פּרעכטינסטע יודישע אויסגאַבע.

ש. צ. זעצער:

ר' ישראל בעל־שם טוב (זיין לעבען, לעהרע און ווירקונג אין 2 בענדער.

ל. מילער: אויף נאָט'ס וועלט (לידער).

יעקב מילך: דריי בענדער שריפֿטען.

ה. לייוויק: דער גולם, אַ דראַמאַטישע פּאָעמע.

אַ. ראַבאָי: דריי בענדער נאָוועלען.

ברוך שפּינאָזאַ: עטיק — איבערז. פֿון וו. נאַטאַנזאָהן. פּרייז פֿון יעדען באַנד דאָלאַר 1·75

דער וואָס באַשטעלט אַלע אויסגערעכענטע ביכער באַקומט דעם גרעסטען, יודישען זשורנאַל „שריפֿטען" גאַנץ אומזיסט.

מיט באַשטעלונגען זיך צו ווענדען צוס פֿאַרלאַג „דער קוואַל" אָבטיילונג „קריטיק".

משה זילבורג / וואָס איך האָב אייך צו זאָגען

ד

הינטער מיינע אייגענע ווערטער באהאלט זיך א בייזער געדאנק, וואָס קוקט צו מיר ארויס פֿון צייט צו צייט, דראהענדיג: דאָס אלץ, וואָס איך האָב דאָ ביז א הער געזאָגט, האָט זיך דאָך אייגענטליך גוט געפּאסט נאָך פֿאַר'ן קדיג און דאָך, נאָכ'ן פֿינף־יאָרינען בלוט־מכול, איז יעדעס וואָרט, יעדער אויסגעשריי נאָך אזוי אקטועל, אזוי אין דער צייט! און דאָ שטעהט מען גאנץ פֿארניכטעט פֿאַר'ן טראגיזם פֿון דער מענשליכער נאַטור. אָט דער טראַגיזם געפֿינט זיין העכסטען אויסדרוק ניט אין דעם רוצח'ישען קריג, נאָר דוקא אין דער בענקשאפֿט „נאָך די אלטע צייטען". די אַלטע וועלט הויבט אויף ווידער איהר צובלוטינטען קאָפּ און האָפֿט... זי האָפֿט אויף ווידער־אויפֿבויאונג, זי וויל פֿארגעסען און געפֿינט, ווי עס שיינט גענוג מוט דערצו. ווער ניט איהר אָט דעם מוט? ניט דער קאניבאל, דער געלט־מאכער, וואָס טאנצט אויף די קברים פֿון זיינע אייגענע קינדער. ניט ער, נאָר דער אינטעליגענט. ער איז עס, וואָס שאפֿט די טעאריע פֿאַר דער וועלט־אָרדנונג פֿון קאניבאל. ער איז עס, וואָס פּראָדוצירט „גייסט" פֿאַר דער וועלט, שטיצט זי פֿון דור צו דור מיט „אידעאלען", מיט „קונסט" מיט „קולטור". אָפּט זעהט מען איהם אויך אין דער ראָליע פֿון א „פּעסעמיסט"; ער גלויבט ניט אין דעם מענשליכען מין. און דערפֿאַר איז ער אינדיווידואליסט און שאפֿט די טעאריע פֿון „אינדוויעלער איניציאטיווע", פֿאַר'ן קאניבאל. אין זיין רוב איז ער א קינד פֿון דעם זעלבען אָדער ער איז איין און דער זעלבער. זיין טאטע איז דער מאטעריעלער אויסניצער פֿון ארימען פֿאָלק און ער איז דער גייסטינער בעטרינער פֿון דער פֿאָלקס פּסיכאלניע, ער דער ערציהער־פֿאַרפֿירער פֿון דער היינטינער וועלט.

און קוקט איהם אָן: דאָ־ערשט איז ארויס פֿון דער אָפֿיצער־אוניפֿאָרם, וואָס האָט איהם אזוי גוט געקליידט און האָט איהם אויך דעם מוט געבראכט, ווען אנדערש האט ניט געקענט זיין, צו ווערען א העלד; דא־ערשט איז ער ארויס פֿון אונטער דער ערד, ער האָט געזעהן די נישטיגקייט פֿון מענשליכען לעבען, אונטער זיינע פֿיס האט די ערד געציטערט, און איבער איהם האָט גערעגענט א מבול פֿון פֿייער און אייזען — זוכט איהם אונטער אנאטאמיש, וועט איהר זעהן אז זיין מוח האָט זיך אויף א האָר ניט גערירט... ער שטעהט פֿאַר אונז דער זעלבער, א האָר נישט אנדערש, וואונדערליך גאנץ אין זיין בעוואוסטזיין, ווי פֿריהער. אמת, ער קוקט זיך ערשט א ביסעל אום ארום זיך, פֿאַר דער צייט איז זיין פּאָזיצע, א ביסעל שוואכער געוואָרען, אָבער ער פּאַרלירט זיך הלילה ניט. ער ווייס גאנץ גוט, אז די קאניבאלען־וועלט נויטיגט זיך אין איהם; ער וועט אויפֿוועקען די אלטע האָפֿנונג, די בענקשאפֿט צו די „אלטע גוטע צייטען"; ער וועט פּרעדיגען בערוהיגונג, רעדען וענען קלאסען־שלום, וועגען ווידער־אויפֿריכטונג. דאָס טוט ער דורך זיין פּרעסע, דורך זיין פּאַרלאמענט, דורך אלע יענע אָרגאנען, מיט וועלכע זיין גייסט האָט אונז

בעגליקט. ער, דער ערציהער פֿון דער וועלט האָט פֿאר איהר איצט נור איין רפואה: פֿארגעסען, פֿארגעסען, פֿארגעסען . . .

בולט׳ער און קענטיגער איז ער, דער גולם מיט׳ן שם המפורש פֿון „בילדונג" אונטער׳ן צונג, ביי אונז. ער האָט א פֿיזיאנאמיע פֿון א טראגישען דאָן קיכאָט. ער גלויבט אין „דעמאָקראטיע" ער גלויבט אין „סאַן רעמאָ". פֿון זיינע אויגען לייכט די האָפֿענונג, אז דער גרויסער יעקב שיף, למשל, וועט נאָך זיין אונזערער... (עה״ש!) ער גלויבט, אז ער קעמפֿט, ער איז זיך כמעט מקריב פֿאר אונז. אונזער בראָך, וואָס האָט זיין ביישפיל ניט, האָט חלילה ניט פֿארמינדערט זיין גלויבען אין היינטיגער וועלט־אָרדנונג. קוקט זיך צו, למשל, מיט וואָס אַן אימפעט ער האָט זיך געכאפט צו זיין אלט בעליבטער ארבייט, צו פילאנטראפיע! מיט וואָס פֿאר א רהמנות ער בעקלאָגט דעם יודישען רואינירטען קרעמער און מעקלער! ער וויל איהם שטעלען צוריק אויף די פֿיס, ער טראכט אפילו פאר זיינע קינדער ווענען „פראָדוקטיווע ארבייט" צו לערנען זיי א ביסעל שלאָסעריי, דאָס הייסט, ווי מ׳מאכט, למשל, א שליסעל וכדומה (אָ, זיינע איינענע קינדער לאָזט ער שטודירען; די יודען מוזען דאָך גייסטיגע פֿירער און שתדלנים האָבען!) אויף דעם היינטיגען רוסלאנד וואָס שטרעבט אויך, ווי בעקאַנט, צו פראָדוקטיווע ארבייט איז ער, ווי דער קרעמער אליין, להשמיד ולאבד. עס פֿאלט איהם חלילה ניט איין, אז די יודען אין רוסלאנד שטעהען פאר א נייער ווענדונג אין לעבען, און אז יענע נויטיגען זיך אין אונטערשטיצונג און אויפֿקלערונג פֿאר׳ן נייעם לעבען. עס פֿאלט איהם ניט איין, ווייל ער ווייס, אז מיט׳ן אנפאנג פון נייעם לעבען האָט עד זיין ראָלע אויסגעשפילט, אז דאָרט דארף מען איהם שוין מעהר ניט. און ער האָפט דאָך, ווארט, אז אלץ וועט ווי פֿריהער ווערען און ווענדט אָן אלע זיינע כחות די אלטע גוטע צייטען צוריק צו רופען. אָט זיצט זיך, למשל, ארקאַדי סעמיאָנאוויטש (?) שליאסבערג, ס׳זיצט גאספאדין ווינאווער און חבריא. מ׳ווארט, מ׳זיצט חלילה נישט ליידיג, מ׳איז מתפלל צום אלטען גאט ער זאָל מקרב זיין די גאולה פון פעטערבורג. זיי האָפֿען, און מיט זיי טויזענדער פון זייער מין אין רוסלאנד גופא, אז זיי וועלען צוריקקערען אהין און די אלטע שתדלנים ווערען. פון דאָרט אויס וועלען זיי איה״ש, ווי א מאָל, פירען דעם יודישען עולם פאר׳ן נאָז און פֿארשפרייטען צווישען זיי „בילדונג".

און ליידער האלט זיך נאָך א גרויסער טייל פון פֿאָלק פֿאר זיי, גלויבט אין זייערע מעשים; יענער סם, וואָס זיי האָבען איהם איינגעגעבען ווירקט נאָך עד היום. אליין שטעהט נור רוסלאנד, וואו די השפעה פֿון דעם אינטעליגענט ווערט פון טאָג צו טאָג שוואכער, וואו צוזאמען מיט׳ן מאטעריעלען אויסניצער פארשווינדעט אויך דער גייסטיגער פאראזיט. אנדערש איז אָבער די לאגע אין די איבעריגע לענדער: מיט דער אויפֿריכטונג פון דער אלטער וועלט הויבט ער אויך אויף זיין קאָפ. די קאָנטורען פון דעם פאָלקס־טיפוס אינטעליגענט זענען נאָך דערווייל זעהר שוואך. דער כח פון פאָלק גופא איז אויך אָפגעשוואכט. אונזער צובלוטיגט, אויסגעמאטערט פאָלק איז איצט ווי א קינד, וואָס כאפט זיך אָן פֿאַר יעדער האנד, זאָל זיין א פארפירערישע, נאָר זי זאָל ערגיץ וואוהין פירען.

אזוי שטעהט מען פֿארצווייפֿעלט פאר דעם פאקט, ווען מען בעטראכט, אז די גאנצקייט פון יודישען פאָלק, יענע וואונדערליכע אחדות, וואָס נעמט ארום אלע פֿיר עקען וועלט, זיין גלויבען אין דער צוקונפט פאר דער גאנצער גלות־תקופה, האָט זיך דאָך דערהאלטען א דאנק זיין אינטעליגענציע. דאָס איז געווען יענע אינטעליגענציע, וואָס איז ארויס פון איהם גופא, אין זיין שויס זיך אויסגעהאָדעוועט, זיינע „טעג" גענעסען, פאר איהם זיין גאנץ לעבען מקריב געווען. פֿריי איז געשטאנען דער „עץ החיים" — די יודישע בילדונג פֿאר יעדען איינצעלנעם, רייך אדער ארום. מען מוז ניט דוקא ראמאנטיש קוקען אויף יענער צייט; מ׳זאָל נאָר גאנץ ניכטער בעטראכטען יענע וואונדערליכע, אָריגינעלע ארדענונג פֿון די „ישיכות", וואָס אונזער געמאטערט און געפלאָגט פאָלק, וואָס האָט זיך געמוזט אליין דערהאלטען, האָט געשאפען. אָט דאָ געפינט זיך דער קוואל פון לעבען פאר אונז, אויך פֿאר א ניי לעבען -- א לעבען פֿון גרונד אויס אנדערש.

אם יש את נפשך לדעת את המעין ממנו שאבו אחיך? (ביאליק)

ווילסטו וויסען דעם קוואל פון וואנען דיינע ברידער האָבען געשעפט?" — ווער פון אונז, וואָס ווייס, זאָל טאָג און נאכט טייטען מיט׳ן פֿינגער! דער קוואל זאָל ווידער א מאל אויפגעגראָבען ווערען. איך ווייס איהם, איך קען איהם! מיין שוואכע האנד וועט אָנווייזען!

לעצטער ארטיקעל קומט.

ג. וויינינג / אין די טריט פֿון אַ נייעם יודישען סטיל

א

געבוירען איז געוואָרען אונזער ליטעראַטור אויף די טונקעלע הינטערטרעפ, אין די שמאָלע געסלעך, פֿארבאַהאַלטען הינטער אַ הייזעל, וואָס אָט אָט פֿאַלט עס איין, געבויגען אין צווייען, די כשר׳ע טאָכטער פֿון יענע פֿאָלקסלידער, פֿון די נאַיווע גראַמען און מעלאָדיעס, וואָס ווערען געזונגען מיט זייער בעזונדערען סאַנטימענט אויף שבת׳דיגע נאָכמיטאָג־צוזאַמענקונפֿטען. אָט בעווייזט זיך שוין אַ גראַמער, שוין טרעפֿט זיך, דאָס הייסט ס׳קומט פֿון דער רוסישער פאָעזיע פֿרוג און לערנט אונזערע פרימיטיווע דיכטערס, ווי מ׳שרייבט לידער, ווי מען פֿיילט זיי, ווי מען גלעט זיי אויס, זיי זאָלען נישט קאַליעטשען די אויערען מיט זייער אומגעלומפערטער נישט־ריטמישקייט. לערנט זיי צו קעמפֿען מיט דער שפראַכליכער שווערקייט, ווייזט די טירען, דורך וועלכע מ׳וואָלט קענען ארויסטרייבען, „דעם ריח פֿון דינאַבורגער יאַטקעס", בעלערנט ווי מ׳קאָן ווערען גלייך מיט אַלע אַנדערע. האַקט אויס אַ גלייכען וועג קיין אייראָפע.

דינאַבורג אַלס קוילערגעסעל — און קלייטעל־שטימונג (נישט חלילה אינ׳ם שלעכטען זין) ווארנט כמעט נאָך ביז׳ן היינטיגען טאָג די יודישע ליטעראַטור. דאָס אויספֿעלען

פֿון א וועלכער ס׳איז קאָנצענטראַציע, פֿון א מיטעל־פּונקט, א סאָליוס — האָט זי נישט איינמאָל נעבראָכט אין סכנה פֿון קאָמפּראָמיס, וואָס קענען נאָך מעהר צוגלידערן די ביז איצט נעוונ צוזייטיע און צושפּרייטע שטרעבונגען. די קוילערנעסל־ אין קלייטען־שטימונג קאָן מען אָנרופֿען אין אונזער לישראָאר דעם דאָזיגען צושטאַנד פֿון אידעאָלאָגישער צוזייטקייט. יעדער שעפֿערישער טיפּ האָט מיט זיך בעצייכנט אנ׳אנדערן וועג. די דאָזיגע ערשיינונג וואָלט נעווען נאָך וואויל, אויב ס׳וואָלט אויך פּראָלעל עקזיסטירט א נעוויסער טריב פֿון קאָלעקטיוזון שאַפֿען, וואָס זאָל זיין דער בולט־ער אויסדרוק פֿונ׳ם סאָציאָלן נרופּען־לעבן. מיט איין וואָרט: ס׳האָט אונז ביז איצט נעפֿעלט א סטיל. וואָס איז דער אויסדרוק פֿון ארגאנישער צוזאַמענשטעלונג און צוזויפֿבינדונג פֿון אידעאישע און קינסטלעריש שטרעבונגען. ס׳האָט אונז אויסגעפֿעלט די נעמיינזאַמע כח־שפּאנונג. אפילו יענער פּראָמעטעאיזם, וואָס האָט פֿרי׳ן כאראקטעריזירט.

אזא מין סימפּאָטיע איז נישט נאר־מאל. אָבער אומשולדיג איז די ליטעראטור אין דעם פֿאל. זי איז דאָך נישט קיין ממזר, נאָר דער אויסוואוקס פֿון איר צייט. און יענע צייט האָט נישט נעשאַפֿען א נינסטינען כאָדען פֿאר אר־שטראָטן פֿון א וועלכען עס איז סטיל. מיר פֿארמאָגן א סך סטילן, וויל אויך דאָס יודישע לעבען האָט זיך אנטוויקעלט אויף דער ליניע פֿון סאָציאלען פּלוראליזם. דער סאָציאליסטישער, דער כאָאס, דער פֿונ׳ם סאָציאלען נעדאנק האָט זיך אבנעשפּיגעלט אין דער־ליטעראטור און האָט זי מאָדעלירט אויף זיין שטייגער. די סאָציאלע קוילער־נעסלקייט האָט אויסגעהאָדעוועט די ליטעראַרישע קוילערנעסלדיקייט.

אין נישט בעסער איז אויך מיט׳ן אינהאַלט. דער וועג קיין אידאָע איז נאָך לאַנג און ווייט, און עס זשיפּעט קוים דער שפּאַריש־אסימילאַציע־שיעור כה. וויל עס זענען נישט קיין יודישע רעוואָלוציע די נאָציאָנאַלע לידער נישט פֿון פֿרוי. נישט פֿון מ. ראָזענפֿעלד אָדער פֿון ביאַליק. זיי זענען ניכער א וואויל־קאָנישער סאָאוס א נעוואלדיגע היסטעריק פֿון דער בענקשאפֿט נאָכ׳ן עתיד, וועלכער שפּיגט זיך אין שפּיגט אין אויך וועלכען א אומנעדולדיגער קאָן זיך נישט דערוואַרטען, און אפֿשר איז עס נביאות? וועג איר ווילט קאָן עס אויך דאָס זיין. וואָרונער פֿון דער צוקונפֿט!...

דאָרט וויט ערגעץ, אויף די וויישע און ברייטע נעביטען פֿון אידאָפֿ זידט און נרוזיט. וואָלט וויטמאן בעזונגע דעם לעבענס־ריטם פֿון אמעריקע, וועראהארען די בעלגישע סאָבריקען און דאָס לעבען פֿון זייערע ארבייטער, סצטער בעזוכט די שלעזישע קוילענגרובען, ביי אונז אָבער קאָרטשען זיך אין די שאָפּענס פֿונ׳ם יודישען נעסעל אי די סאָרבאָרנעג ליבע, אי דאָס שטעטל, אי דער ירוד, אי דער שנאָרער. דער ליפּמאנען אי דער מלמד; און די אלע האָבען סאָרנעסטן, כל זמן ס׳איז צייט. נאָך צו זאָגען נאָך זיך אליין קדיש. דעם צדק הדין. אונטער דעם דרוק פֿון שטאָרקע דרוסענדיגע כהות צוזאָלט זיך דאס שטעטל, ס׳נעהט סאָלוירען די טראַדיציע און קיין שום ציל און צוועק וואָלט נעזוכט אינט צו סאָרצווייפֿלען. דאָס לעבען, דאָס

אירראַציאָנעלע לעבען סאָדערט. מ׳זאָל אים נאָכיאָגען אין עס הערנרייכען. וויבד אין וועה איז דעם וואָס בלייבט צוריק אין אבהענטיג. אומברחמנות׳דיג סאָריתום׳ם מיז ער זיך סאָרלירען אינ׳ם פּלאָנטער אין נטספען אויף די שימלענדינע רואינעס. ס׳וועט נישט העלפֿען רייזענס צער אין קוועלען זיך נאָך דעם צושטערטען שטעטל. ס׳וועט אויך ניט העלפֿען אש׳ם ראָזינע אידעאליזאציע אין סטילזירען פֿון א שבת־ דינען שטעטל, וויל בערגעלזאָן האָט שוין אויסגעזונגען דאָס .אל מלא רחמים׳ אין זשומעט דעם עבר א מעלאַנכאָליש׳ען שלאָפֿליד־על. דאָס שטעטל איז אנטשלאָפֿען נעווארען אויף אייבig אין דעם זעלבינענס אש׳ם א העלד זוכט דעם וועג, וואָס פֿירט צו א ניי לעבען („דער וועג צו זיך"). דאָס שטעטל איז נעבליבען א שיינער חלום, וואס צוריק זיך ביי די מארגנשטראלן פֿון דער מאָנזון. פּאָוואָליע, פּאָוואָליע קריצט זיך אוים א נייע ליניע: דער טיפּ פֿון אנ׳איטעלינענט, וואָס זוכט זיין לעבענס־ סאַטיספֿאקציע אין לעבענס־פֿארענטפֿערונג אין א פֿרעמדער שפּאָט. די דאָזיגע ערשיינונג טראָנט אריבער דעם שוועריפּונקט פֿונ׳ם מיליע אויף אינדיווידואַן, אויף יחידים, ד. ה. אויף נעווייסע סאָציאלע טיפּען. עס הויבט זיך אָן א נייער מאָמענט, וואָס דראַמאַטיזירט דאָס יודישע לעבען, עס כאָווייזט זיך דער מאָמענט פֿון א נעוויסען דינאמיזם, וואָס דרינגט ארויס פֿונ׳ם נרופּירען זיך פֿון די סאָציאלע פֿאקטאָרען, אנשטאָט דעם פֿריערדינען צושטעפּען צו דעם וואָס ארום, וואָס איז אין עצם נעוועסען, שוין א מכאניזירטער צושטאַנד פֿון א פֿריערדינען אנטוויקלונגס־ שטאַדיום. וועלכעם האָט אין זייגע צייטען נעשפּילט אויך א ראָליע פֿון לעבעדינער נרופּירונג פֿון סאָציאלע פֿאקטאָרען.

עס האָט זיך ענדליך בעוויזען דער מאָמענט פֿון בונט. צו האַרט איז דער יאָך פֿון דער פֿארגליווערטער טראַדיציע אין, דער ערשטער איז נעווען פֿרץ, וואָס האָט נעווואַלפֿען די לאָזונג. זי היסט: .אין פּאָליש אויף דער קיט׳. זאָל זיין נעהיילינט די אָרגיע פֿון דער סעקסועלער פֿרייהיט, וואָס איז אינער פֿון די מענשליכסטע אין לעבענדינסטע אינסטינקטען, וועלכער איז אָבער ביז איצט נעפֿעסטעט נעווען מיט פֿארגליווערטע דינים פֿון תלמוד און שולחן ערוך. (וויל א יעדע רעוואָלוציע איז איינצייטיג. אָדער אפֿשר קודם כל א רעוואָלוציע פֿון די הושים). דערפֿאר שרייט אוים זיין זינדינער אין דעם בעוואוסטזיין פֿון זיין וויללען צו דער מאַכט אוּן זיין בעוואוסטזיין פֿונ׳ם איינענעם כח:

אין מיר האָט אויפֿגעפֿלאַמט א רויז,
ווילט איר דערנער, שטראָפֿען מיך?
מיין פֿון פֿינכטערע לעבער ארויס,
ווילט איר משפּט׳ן די נאכט־אל
פֿאר איר מארגען־ליד,
פֿאר איר פֿרילינג־ליד,
פֿאר׳ן העכסטען ליבעס־ליד?!
שווארצע, פֿינסטערע וואלקען־שטיקער,
ציטערט איר פֿאר מארגנשטראל?

(I. אש)

דער זעלבער בונט, אָבער שוין מעהר רעוואָלוציאָנער און מעהר צושטערענד און פראָפאַנירענדיג הייסט פרץ'ן שאַפען אַ פראָסטיטואירטע, וועלכע איז זיך נוקם פאַר'ן ביז אָיצטיגען פאַראַכטען זי:

קום צו מיר, קום מיט מיר,
כ'רייס די קייט די אייזערנע
כ'האָב די קראַפט דיך צו בעפרייען.
(רייסט איבער די געשליפענע רינג־קייט; ציט אים צו דער ווייבער־שול)
קום אַרויף, אַהין אַרויף
אויף די תחנות, אויף די תפלות,
אויף די דורכגעווייקטע בלעטער
פון אומזיסט פאַרגאָסענע טרערען. —
קום, וועקען די שטילע שול
די צנועה'דיג פאַרשטומטע שול
מיט געשריי פון העכסטען בונט
קרעכצען פונ'ם רויטסטען גליק —
(III. אַקט)

פאַר פרץ'ן האָט נאָך קיינער נישט אַזוי שיין און אַזוי מעכטיג בענומען דעם פראָבלעם פון מענשליכע חושים, וואָס פירען מלחמה פאַר זייער גענצליכער אויס־לייזונג און פאַר זייער רעכט צו אויטאָנאָמיע פון אַלמענשליכע אינסטינקטען. פרץ איז בכלל נישט נאָר אנ'אָנזאג פון אַ נייעם יוד, נאָר אויך פון אַ נייעם מענש. די צייט אין יועלכער ער האָט געשאַפען איז נאָך צו פיל געווען אויף די שיידוועגען פון אונזער געשיכטע, נאָך צו ווייניג אויסקריסטאַליזירט, נאָך צו קאַרג אינ'ם אַנזאָג פון אַ לעבענס־שפראָצענדיגען זאָמענדעל, זי זאָל קענען שאַפען אַ גאַנצען טיפ, אַ פולען און פאָלשטענדיגען ווערט. אָט דאָס זענען נאָך ראַנגלענישען מיט אינטואיטיווע בליצען און בליץ־געדאַנקען פון אַ מענש־יוד.

פאַמעליך בייט זיך די ליניע פון יודישען לעבען: פון אַ אראבעסקען־ליניע, וואָס פלאָנטערט זיך אָהן אנ'אָנהויב און אָהן אַ סוף, ווערט זי אַ שפיראַלע, וועלכע אַנטוויקעלט זיך פון אַ געוויסען פעסטען און שטאַבילען צענטראַל־פונקט ביז צו די ווייטעסטע האָריזאָנט־שטחים. דער מיטעל־פונקט האָט אַרויסגעשיקט זיינע שטראַלען, אַזוי ווי די פאָליפען ביז צו די פרעמדלענדישע גרעניצען, כדי אויפצוזוכען דאָס כשוף־וואַסער וואָס דערפרישט און שענקט לעבען. דער שריי נאָך אייראָפעאיזם האָט אַ טרייסעל געטון מיט'ן גאַנצען אנטשלאָפענעם יודישען אָרגאַניזם און אַ נייער שאַפונגס־ציטער האָט ארומגענומען זיינע גלידער. נישט קוקענדיג אויף די אַפריאָרישע און דאָגמאַטישע מערב־דענקער אַ לאַ בובער און זיינע אַפאָסטעל, האָט זיך אָנגע־רופען דער סטיכישער פראָצעס פון אנטוויקלונגס־גאַנג און טענדענץ אין אַנדערע גענענדען. נישט ex oriente lux אַ נישט פון מזרח וועט אויפשיינען די גרויסע ליכטיגקייט, ווייל נישט קיין אַזיע און דערצו צו דער, וואָס ווערט געמאָסטען מיט'ן אַלטען מאָסשטאַב, וואָס האָט נישט קיין ברעקעל אפילו צופאַסונג צו אונזערע היינטצייטיגישע נשמות, נאָר אונזערע וועגען פירען קיין מערב.

דער אונטערבעוואוסטער לעבענס־פראָצעס געהט דורך דעם עטאַפ פון אוניפיקאַציע, פון פאַראיינהייטליכען און קאָאָרדינירען, צו דער שעפעריש־אַסימילירענדער קעסעל־אַרבייט. דאָס לעבען מוז מען טאַקי בעטראַכטען אַלס אַ זעלכען פראָצעס פון תמידיגען אַסימילירען, וועלכעס אנטשטעהט ביים צונויפטרעפען זיך פון די כאַאָטיש קייקלענדיגע עלעמענטען און די שעפערישע קאָנצעפציעס. אַ יעדער פאָרטשריט איז אַ צווייעדיגער: אַ אַסימילאַציע צו די פאַרענדערטע לעבענס־בעדינגונגען, וואָס מען רופט אָן אין דער נאטורוויסענשאַפט מימיקרי. אַלזאָ צופאַסונג און צווייטענס אַ אַסימילאַציע פון די פריהערדיגע מאָמענטען צו די איצט פאַרהאַנענע. בערגסאָן'ס געדאַנק וועגען דעם אויפשיכטען זיך פון דער צייט איז טאַקי דער דאָזיגער פראָצעס פון אייביגער, נישט איבערגעריסענער אַסימילאַציע.

די טענדענץ האָט זיך שוין דאַמאָלט קלאָר באַוויזען, ווען דער פראָלעטאַרישער נעדאַנקען־קאָמפלעקס האָט אָנגעהויבען אַ דורכצודרינגען דעם יודישען אָרגאַניזם. אינ'ם שאָטען פון אינטערנאַציאָנאַליזם האָט זיך אָנגעהויבען די יודישע קולטור צו בעקענען מיט'ן פריידענקערישען נייסט, טעמפ האָבען זיך שוין געלאָזט הערען די אונטערערדישע ציטערנישען פון דער געטרייסעלטער אַלטער טראַדיציע. די שאַלה פון וועלטליכער יודישער קולטור ווערט אַקטועל, דעם כח־אָנשטרענגעניש פעלט אָבער אויס די אייגענאַרטיגע ריכטונג. לעת עתה באַווייזט זיך אינ'ם סאָציאַליזם און אין דער געטריישאַפט צו דער טאָג־טעגליכער שפראַך, צום „זשאַרגאָן". דאָס קולטיווירען אים, אַלס רעזערוואָאַר פון קולטורווערטען, איז אויך אַ געוויסע ערשיינונג פון אַסימילאַציע־טענדענצען. אויב די ערשטע שוואַלבען פונ'ם סאָציאַליזם ביי אונז זענען ריין אַסימילאַטאָריש, דאָך האָבען זיי ערוועקט ביי די מאַסען דאָס פאַראינ־טערעסירען זיך מיט זיך און מיט איינענע, פאַרשידענאַרטיגע לעבענס־ערשיינונגען. און אָהן שום גוזמא קאָן מען זאָגען, אַז די יודישע ליטעראַטור איז געווען אין די ערשטע און אין אַ ביסעל ווייטערדיגע יאָרען דער פראָדוקט פונ'ם אַנטוויקלען זיך פון דער קולטור פונ'ם יודישען פראָלעטאַריאַט. זי איז נישט נאָר געשאַפען געוואָרען אין דער שפראַך, פון וועלכער ס'האָבען זיך מיט עקעל אַוועקגעווענדט די כל המינים נאַציאָנאַליסטען, נאָר אויך אויף ווייטער זענען אירע שעפער געווען מענשען פון דער מאַסע, וואָס האָבען ווייטער געצויגען דעם פאָדעם פון — איצט שוין נישט אַנאָנימער — פאָלקס־קולטור. (ווען ז. רייזען האָט אַרויסגעגעבען זיין לעקסיקאָן פון דער יודישער ליטעראַטור און פרעסע, האָט ב. באָראָכאָוו צונויפגעשטעלט אַ רשימה פון די 310 ליטעראַטען, וואָס זענען אויסגערעכענט אינ'ם לעקסיקאָן: 25 געוועזענע פראָלעטאַריער אינ'ם פשוט'ען זין פון וואָרט, אַ פאָר שטאַמען פון רייכערע פאַמיליעס, דער רעשט פון 250 שטאַמען פון אָרעמע משפחות. אַ סך פון זיי זענען אַוטאָדידאַקטען, וועלכע האָבען זיך אויסגעבילדעט אַ דאַנק און אין דער אַרבייטער־באַוועגונג; אַ זעלכע קאָן מען געפונען אינ'ם לעקסיקאָן אַ צאָל פון 120).

נפתלי גראָס / פֿון מײַנע ווײַזיעס

I

ווי שאָטנס שלייכן זיי זיך אויף דעם וועג
צו איינציק פֿאַרבי. אין ווי א פֿלעק
פֿון רויט אויף רויטן זייד, אזוי פֿאַרציהט
זיך אימרוה אויף מיין רוהלאָזען נעמיט.

II

מיר בעטן: פֿיר שוין, פֿיר אינז צו דיין שוועל,
דעם וועג פֿאַר אינז מאַך נלייך אין לייכט אין העל:
מיר קומען קיין פֿאַר דיין אָנגעזיכט
דאָרט אויפֿצינעהן דערלייטערט פֿון דיין ליכט.

ווי מיר וועלען נישט בעטראכטען דעם מעזים אז דער פּראָלעטאַריער פֿארמאָגט
נישט קיין אײגנען פֿאָטערלאַנד. דאָך מוזען מיר צוגעבען, אז אָטאָ די שפּעריש
אַסימילאַציע נעפֿינט פֿאר זיך איר שטארקסטען יסוד טאָקי אין די פּראָלעטאַריש
מאַסען. שוין מיט זיין מאַטעריעלען זיין, מיטן פֿיזישען עקזיסטירען אוועקנעריסען
פֿון דער מטאַרבייט מיט אנדערע קלאַסען, איז ער אויך מעהר נענוינט צו די פֿאַר־
שידענארטינע נייהייטען. פֿון דער אַנדערער זיים אָבער האָט דאָס דורכאָפֿען זיך
מיט די פּראָדוקטען פֿון דער איראָפּאַישער סאָציאַליסטישער קולטור אריינגעפֿירט
אין די מוהות פֿון די יודישע פּראָלעטאַריער א נעוויסען נעדאַנקען־קאָמפּלעקס וואָס
איז נעווען מיט שארפֿע נרעניצען אָבנעשיידט פֿון די יודיש־טראַדיציאָנעלע אידע־
אָלאָגיעס. דאָס שפֿאַנען פֿון זיי א "filosofia della praxis", א קאָמפּס כלי־זין
האָט נענעבען זייערע רעפֿלעקסיעס אין זייער טון א אנדערע ריכטונג. דאָס בעווייסט־
זיין פֿון דער נעמיינאַמקיים פֿון די נעדאַנקען מיט אַנדערע שטארקע סאָציאַלע
נרופּען אין דער וועלט פֿונ׳ם מענשליכען נעדאַנקען־קרייז האָט זיי נענעבען
שטארקיים אין כה צום אויסהאַלטען אין איבער־האַלטען אין איינציטיג האָט עס זיי
דערנענטערט צו דעם צענטרום פֿון אינהיימליכער ענערגיע־שפּאַנונג. די ערשיינונג
האָט גליכצייטיג נעווען דאָס נעפֿיל פֿון בענעמען די סבות, ווי אויך פֿון פֿאַר־
אַנטוואָרטונג און האָט ביינעטראָגען צום אויפֿברויזען פֿונ׳ם שאפֿנ־אימפּעט. א נישט
סעקונדער קענצייכען איז שוועכקיים פֿאר די וואַכאַמקיים פֿאר די שוואכסטע ציטע־
אפֿילו פֿון דער קאָלעקטיווער נשמה. דאָס לעבען אין די נעזעלשאפֿט פֿאַדערן פֿון
א יעדען פֿון אינז א תמיד וואַכאַמע אויפֿמערקזאַמקיים, וועלכע אַריינטירט זיך אין
א יעדער סיטואַציע, אין א הין דעם א נעוויסע בינעוודיקיים פֿונ׳ם־נוף און פֿון
דער נשמה. מיט וועלכע מען וואָלט זיך נעקאָנט ציפאַסען צו די דאָזינע סיטואַציע׳ס
(בערנסאַן "דאָס לאַבען").

אל. נוריה / וויסער וויי דער שניי

דאָס דרייאינצוואנציגסטע ליד

די ביסט נעקומען אזוי פֿעלעדלאָז צו מיר, ווי אלע,
אין אויך אין אלצדינג שמייכלענדיג, ווי אלע,
דאָך האָב איך קיינמאָל ניט נעמראכט,
אז וען עס איז וועט א׳בער מיר אויך העננען
א מאַנענדינע שעה.
צו נאָר א בייזע אומצופֿרידענע נאכט,
וואָס וועט פֿארדרוסיג מיך א פֿרעג טון,
פֿאר־וואָס כ׳האָב זיך ניט נוט אויך איינעקוקט אין דיין נעזיכט
אין זיך ניט נאָבנעפֿרעגט ביי דיר דיין נאָמען,
איך האָב באמערקט:
עס האָט דיר קיינמאָל ניט נעפֿעהלט קיין מוט.

III

לייכט אויף פֿאר אונז, לייכט אויף אין נלאַנץ און פֿראכט,
ווי ס׳לייכט פֿאר שמעטערלינגען אויף א ליכט ביינאכט;
ווי שמעטערלינגען ביי דעם ברענדינען ליכט
לאָז פֿאַלען אונז דערלייטערט פֿאר דיין נעזיכט.

IV

די שפּיצען פֿון די בוימער ביי דעם וועג,
די וועלדער און די בערג פֿון ברעג צו ברעג,
אַנטקעגען אונז און אומנעריכט
זיך האָבען אופֿנעצונדען מיט א העליש ליכט.

V

דער נביא זאָגט:
איך בין נעווען דאָ, וועט ס׳איז נאָרנישט נאָך
נעווען. איך בין נעווען, וועט אונטערן יאָך
פֿון זיין באַפֿעהל האָט אלץ זיך שוין נעדרעהט;
און איך בין וויידער דאָ, דעם יאָך פֿון זיין
צו העלפֿען מראָגען אין דער אייבינקייט
אריין.

(ג׳לגרלפּ׳ל)

צו וויזען זיך, אז ביסט אליין אן אַריינאַל,
כאָטש די אויפֿמערקזעמקייט דערצו,
האָסטו ביי מיר נעזוכט.
נור ווייל ביסט אנדערש ווי די אנדערע נעזונט אין מיינע אויגען,
אין האָסט אויך מיך אַן אנדערען נעזעהן אין דיינע אויגען,
ביסטו נעווען מיין נרויסער, מערקווירדינער שטאָלץ.

א. ר א ו ב נ י / ד ע ר ל י ב ה א ָ ב ע ר

אויפֿן דעק פֿון שיף זענען נעווען הויפֿענווייז אָנגעוואָרפֿען מענשליכע קערפֿערס. אומטוטם, אין אלע שפּעלטעלעך אין ווינקעלעך פֿונ׳ם צווישענדעק, האָבען זיך נעוואָלנערט אין אַ בילדליכער אונאָרדנונג, ברוינע, רויטע אין נעלבליכע קינדער פֿון די הייסע ברענען פֿונ׳ם אינדישען אָקעאַנוס. איינעוויקלעלטע אין זייערע מאַנטל פֿילפֿארבינע שמאָטעס. טונקעלע פּאַרשוינען פֿון דעם ארַבישען טים האָבען זיך לייכט צוגעדעקט מיט נרויסע בלאַנק וויסע טיכער, וואָס האָבען אויסגעזעהן, ווי ליילעכער. איינינע פֿון זיי האָבען זיך איינגעדרעהט אין די דאָזינע ליילעכער פּראָסט און צניעות׳דינ. ביי אַנדערע ווידער, זענען זיי נעווען, קוים פֿערשטעקט מיט א שטיין הינטער די נאַרטלען, אין ווי שלאָנגן אַראָבנפֿאַלען פֿון א פּלייצע, אין פֿרייַ נעווינקעלט זיך ארוים א פֿוס, ברַאָנדרויטע אנאָמיטען זענען נעלענען נאָר נאָקעטע בענגענדיג זיך בלויז מיט א שמאָלען פּאַס ארום די לענדען, נאר די ציווילידירטע כינעזער פֿון די דרום פּראָווינצען, האָבען אויך זיך נעהאַט הויזען. אָבער מעהר ניט ווי הויזען — די איבריג מלבושים, אפילו די העמדער האָבען זיי, בענליך מיט אלעמען, פֿון זיך אַראָפּנעוואָרפֿען אינטער דער ווירקונג פֿון דער אונבארמהערציגער עקוואַטאָריעלער זון.

אויפֿן שיף האָבען זיך ציִפֿעלינ צוזאַמענגעדרַאָפֿען צווי רויסישע לאָנדסלייט: שלמה קערבעל א לישווויישער בהור מיט א דאַ, ביינערדיג פּנים אין פֿערטראַכטע, דונקעל־נריגע אויגען, אוּן פֿעאָדאָר פּעטראָוויטש אירלינג, א לעטיש, אָדער עסטלענדער אנ׳אויסוואַנדערער פֿון די באַלטישע פֿראָווינצען. אירלינג איז נעווען א נידעריג, פֿעסט נעבויט מענשעל, פֿון אנשטענדינען אויסזעהן, נעהן פֿלעגט ער רוהיג, פֿאַרוויכטיג, אָהן אייליגניש ריידען לאַנזאַם אוּן אקוראַטע אין דערבי האָט ער נעהאַט א בעזונדערען חשק צו .ערנסטע שמועסען; זיינע באַקען זענען נעווען פֿולע אוּן עטוואָס בלאַסליכע אוּן אויפֿן קאָפּ האָט זיך ארויסגעשיילט א קליינער, קייליכדינער פלעק, פּונקט אזא וועלכער פּאַסט פֿאַר א סאָלידען מענשען, וואָס האָט שוין אָבנעלעבט העכער העלפֿט פֿון דער אָבנעמאַסטענער ציט. דאָס פלייכל פֿלעגט ער צוזעקען מיט א כמעט נייעם צילינדער־הוט. וואָס האָט נעהאַט א פּרעכטינען, שווארצען נלאַנץ אין בכלל אויסנעזעהן נאָנין בכבודיג. דעם צילינדער־הוט פֿלעגט ער אָפּט אין מיט נרויס אכטונג ארומפֿאָכען מיט זיין ציצען נאָטיכעל אין קעסטעלעך.

אירלינג האָט איינזאַם ארומנעשפּאַצירט איבערן דעק. ס׳קאָן זיין, אז ער האָט זיך נעשלאָנען מיט דער דעה אויב ס׳איז איז כדאי צוגעהן צום .לאַנדסמאַן. אָדער ניין. שוין פֿון א וואָך צייט — זינט זיי זענען אָפּנעפֿאָרען פֿון שאנכאי — האָבען ביידע נישט נערעדט צווישען זיך קיין וואָרט. די ערשטע טעג פֿלעגט דער ליטוואק אָבקערען דעם קאָפּ ביי יעדער בענענעניש מיט׳ן לאַטיש. עפּעס האָט זיך אים נעדאַכט, אז אירלינג זוכט א נעלענגהייט צו רעדען מיט אים. אויפֿצוקלערען דעם ענין. דאָס האָט ער נישט נעוואָלט דערלאָזען. אזוי נלאָט, ניט טראַכטענדינערהייט, האָט ער דאָס נעוואָלט אויסמיידען, אָבער ער האָט זיך טועה נעווען. דער לאטיש פֿלעגט שטענדיג פֿאַרבינגען מיט א הויך פֿערריסענעם קאָפּ, מיט א שטענדינען אויסדרוק אויפֿן פּנים, א אויסדרוק, וואָס זאָגט קלאָר, אז דער מענש בעמערקט אים ניט, אז ער הויבט ניט אָן להלוטין צו וויסען אויב אזא נפש איז נאָר דאָ אויף דער וועלט. סוף וואָך האָבען זיך ביים לאטיש נעווינען סמנים פֿון עפּעס א מין אונגעדולד. ער האָט נענומען אָפּט, אין מיט לאַנגזאָמע טריט, שפּאַצירען ארום דעם ליטוואק, א מאָל פֿלעגט ער זיך אָבשטעלען נאָהענט, קוקען א ווייל, פֿערטראַכטהייט, איבער שלמה׳ס קאָפּ אינ׳ם ים אריין אין פּאָמעליך אוועקנעהן. א פּנים, אים האָט זיך דאָך נעוואָלט אויסטענען זיך! אין אפשר איז אים פּשוט נעווען לאנגווייליג אין זיין אינזאַמקייט, אין ס׳האָט זיך נעבענקט נאָך א שמועס? מיט אַנדערע פּאַסאַזשירען האָט ער דאָך נישט נעקענט זיך דערכרעדען, צוליב דעם זענען נעווען צו קליין זייַנע קענטנישען אין פֿרעמדע שפּראַכען. שלמה איז נעלענען אויפֿן רוקען אין נעקוקט ארויף. קליניטשקע זילבער־וויסע וואָלקענדלעך זענען ארומנעשוואָמען איבערן הימעל. זיי זענען נעווען בלייך אין דורכזיכטיג, א קורצע לעבענסצייט איז זיי נעווען בעשערט. שלמה האָט נעזעהן, ווי זיי ווערען דינער אין דינער, ביסלעכווייז, אונבעמערקטערהייט מעקען זיך אָפּ די וויסע, ניט ריכטינע נרענין־ליניעס, וואָס טיילען זיי פֿון דער לופֿט אוּן מיט א מאָל זענען זיי אינגאַנצען ניט נעווען. וואו זענען זיי דאָס פֿערלוירען פֿון אויג האָט מען ניט נעקאָנט איינזעהן, ער האָט נאָר נעווואוסט אויף קלאָר, אז די ברעקלעך שניי־וויסע וואָלקענדלעך, וואָס זענען אקאָרשט נעווען, זענען אצונד מעהר ניט פֿאראן; זייער אָרט האָט פֿערנומען א בלויקייט א טיפֿע, אָהן א דעק.

פֿלוצלינג פֿלעגט זיך אריינמישען דער נעדאַנק וועגען אירלינגען: וועט ער צוגעהן? וואָס וועט ער אים זאָגען? אוּן ווי זאָל ער זיך פֿערהאַלטען צו אים, נאָך דעם וואָס איז נעשעהן? אוּן באַלד פֿלעגט דער נעדאַנק ארויספֿאַלען אוּן פֿערשווינדען, פּונקט אזוי צופֿעליג אוּן אונגעריכט, ווי ער איז אָנגעקומען, אוּן פֿאַר שלמה׳ס אויגען איז ווידער נעווען בלויז דער ריינער, בלויער הימעל מיט די פֿעדערדינע פּינטעלעך, וואָס שווימען איבער אים. שפּעטער א ווייל פֿלעגט ווידער א שיין טון דער נעדאַנק, וועגען דעם לאטיש. עס פֿלעגען זיך דערמאָגען זשעפּטען אוּן וועלטער, אוּן פֿלעגען ווידער אויסגעהן אָהן אנאפּקלאנג אוּן אהן ווידערשטאנד, פֿערזינקענדיג אינ׳ם שטראַלען־נעזיכט פֿון זען אוּן ים.

פעאדאר פעטראוויטש איז צוגעגאנגען צו שלמה'ן נאָר פשוט, אזוי פשוט, גלייך ווי ער וואָלט ערשט נעכטען צוזעגענט זיך מיט די בעסטע וואונשען, ער האָט פריינדליך בעגריסט דעם ליטוואק און נאָכגעפרעגט זיך ווענען זיין געזונד. שלמה איז געווען געזונד. אירלינגס פנים האָט זיך צוגאָסען אין אַ ליבליכען שמייכעל. ער האָט געקוקט אויף שלמה'ן מיט נחת און צופרידענחייט. יעצט איז געווען זיכער, אז מען האָט שוין שלום געמאַכט. מיט עטליכע היפשע פוס־שטויסען האָט ער אַראָבגעטריבען פון זייערע ערטער די צוויי כינעזער, וואָס זענען געלעגען ניט ווייט פונ'ם ליט ואָק, און דערהויבענדיג די פאָלעס פון זיין ראָק, האָט ער זיך רוהיג אנידערגעזעצט אויפ'ן אַ פרייען אָרט. קוקענדיג אויף אים האָט שלמה געטראַכט, אז ער איז גערעכט, ווייל דער ראָק זיינער פאָדערט טאקי אַ פאָרזיכטיגע בעהאַנדלונג.

אירלינג איז געווען זעהר ניט צופרידען, וואָס מען ערלויבט די כינעזער פאָהרען אין איין שיף מיט אים.

ס'איז אונמעגליך פשוט פאַר אַנ'אָרימען אייראָפייער, ווען מען יאָגט אים אריין, ווי אַ הונד, צווישען המון פון די דאָזיגע כינעזער, — האָט ער זיך געקלאָגט, וואָס בין איך קיין מענש ניט נאָר דערפאַר, וואָס איך וויל נישט, אָדער קאָן ניט אַרויס־וואַרפען געלט אויף א בילעט פון ערשטען, צו פון צווייטען קלאַס? איז דאָס א גאנג, פרעג איך אייך? ביי אונז פאָרען די פאַסאַזשירען פון דריטען קלאַס, ווי פריצים. פון דעם קאפיטאן הערסטו ניט קיינמאָל קיין גראָב ווארט, און דאָ נאַ־דיר!... מען מישט דיך נאָר צונויף אין איין קופע מיט די געלע שדים... און סוף כל סוף, מען האָט דאָך פאר זיי צוגעגרייט א בעזונדער ווינקעל, אַ שטאַל צו וואָס — וואָס־זשע האָבען זיי זיך פונאַנדערגעשפרייט דאָ איבער דעם גאַנצען דעק? איך וועל זיך קלאָגען פאַר דער פערוואַלטונג... איהר וועט זעהן, כ'וועל דאָס ניט פערשווייגען... צו־בא! צו! פאַסקודניק... אַ וועק פון מיר... ווייטער טראָג זיך אָפ, א וועק!

דער אויסגעשריי איז געווען געווענדעט צו אַ כינעזער, וואָס האָט זיך, לויט אירלינגס מיינונג, צו נאָהענט צוגערוקט צו אים. צוהערענדיג די אויפגעבראכטע רייד פונ'ם לאטיש, האָט שלמה זיך נייגיריג איינגעקוקט אין זיינע אויגען. א מאָדנע זאַך האָט ער בעמערקט אין זיי: ביי דער גאַנצער אויפרעגונג פונ'ם מענשען, ביי זיין מאַכען מיט די הענד און רעדען אויף די הויכע טענער — זענען זיי געבליבען קיל און אומגעענדערט: לייכט־גרויע, וואסערדיגע, לחלוטין אָהן א וואָסערען ס'איז אויסדרוק. איבער די דאָזיגע קליינע, אומבעלעבטע בליי־שפיגעלעך האָט זיך געהויבען אַ הויכער, האַלב־קיילעכדיגער שטערן, אַ גלאַטער און קאַלטער, ווי א ים שטיינדעל. און קוקענדיג אויף אים האָט זיך שטאַרק געוואָלט וויסען, וואָס טוט זיך דאָרט אינוועניג. אונטער אָט דעם גלאַט־אנגעצויגענעם, פארמעטנעם טאוועל.

„האָט ער נאָר פערגעסען ווענען שאנכאי? עס גלויבט זיך ניט, פון דעסטוועגען"...

אין סינגאפור געהט איר אראָפ? — ניט שלמה אַ פרעג. יאָ, אין סינגאפור געהט ער אַראָפ. ער רעכענט דאָרט קריגען אַ שטעלע פונ'ם הויפט קעכער אין דעם האָטעל „לאָנדאָן". אין שאנכאי האָט ער געאַרבייט אין „פאַלים האָטעל". דער בעל־הבית איז געווען פון אים זעהר צופרידען און האָט אים מיטגעגעבען גוטע רעקאמענדאציאָנס־פאַפירען. אצונד ארבייט אין סינגאפורער האָטעל, אין „לאָנדאָן" אַ קעכער פון האַמבורג, א דייטש. פון דער היים איז ער אפשר א גאַנץ נישקשה'־דיגער קעכער, ס'קאָן גריילך זיין, אָבער אין די הינע מאכלים איז ער נאָר אַ קליינער ידען...

— און איך ארבייט שיין 10 יאָהר אין די מזרח־לענדער, — האָט אירלינג סאליד מוסיף געווען. — דריי יאָהר האָב איך געקאָכט אין פעקינג.

ער האָט גערעדט פאמעליך און געשמאַק, ווי איינער וואָט האָט ליב רעדען און נאָך מעהר, הערען זיך רעדענדיג.

שלמה האָט ניט געוואוסט צו וואָס ער דערצעהלט אים איבער די גאַנצע געשיכטע ווענען זיין שטעלע אין סינגאפור, וואס ער האָט זי מסתמא צוגעקלערט אין א טרויעריגער מינוט, כדי טרייסטען זיך מיט דעם — פאַר אים איז די מעשה שוין לאַנג קיין נייעס ניט געווען. די אלע זאכען, מיט פיל אנדערע פרטים, האָט ער שוין געהערט פון דעם לאטיש, נאָך דאַן, אין שאנכאי, ווען זיי האָבען צוויי טאָג מיט אַ נאכט פערבראַכט צוזאמען אין דעם קליינעם כינעזישען שענק וואָס אויף יעלאו ראוד...

שלמה לינט אויפ'ן דעק און קוקט אין ים אריין.

דער ים אָטעמט. אָט ניט זיך א הויב ארויף זיין געבערגעלטע, שטאל־געפאנצערטע ברוסט, און אָט לאָזט זי זיך אראָפ טיף, טיף פאַלט זי איין, זי זינקט אין אנ'אפנרונד... דער ים אָטעמט שווער. דער ים איז אונרוהיג. ווייט ארויס, ביז'ן סאמע האריזאנט שפרינגען און שטיפען זיך קליינישקע כוואַלעלעך. בעפוצטע מיט ווייסינקע שוים־קעמעלעך, טומעלדיג־רעדעוודיגע, בייזע און קינדיש־לעכערליכע — זיי שטויסען זיך צונויף און צושפרוצען זיך אין דער ווייט, און ס'זעהט, ווי זיי וואָלטען געשפילט אין מלחמה־האַלטען. נאָר ווען זיי דערנענטערען זיך, וואקסען זיי אויס, אָט די קליינע כוואַלעלעך, אין גרויסע הרודעס, אין מוראדיגע וואסערבערג, וואָס זענען גרייט אלע ווייל אומפאַלען אויף דעם שיף און צורייבען דאָס און צוקוועטשען, מיט אַלץ, וואָס אין דעם אָבער אין דער לעצטער רגע, ווען דער טויט־קלאַפ שיינט צו זיין אונפערמיידליך, גיבען זיי זיך פלוצלינג אַ טוק איין, די כיטרע כוואַליעס, און מיט א שמיץ פון זייערע ווייסע שוים־עקען, זינקען זיי אין דער טיף, און סטארען זיך פון אונטען איבערצוקעהרען דאָס שיף...

קוקענדיג אויפ'ן ים דערמאַנט זיך שלמה, ביסלעכווייז די גאַנצע מעשה, וואָס איז זיך פערלאָפען דאָרט אין שאנכאיי. צוויי טאָג מיט אַ נאכט האָט ער געטרונקען מיט דעם „לאַנדסמאַן". דעם ערשטען טאָג האָבען זיי „פערטיליגט" פינף פלעשלעך קאניאק און צוויי טוץ ביר — יעדענפאַלס, אזא רעכנונג האָט זיי דערלאַנגט דער

שענקער; און אויף אים האָט מען זיך נעמענט פֿערלאָזען — ער איז דאך נעווען ניכטער. סוף פּונ'ם צווייטען טאָג האָט זיך שלמה בעצוינען נאָר פֿריינדליך און מיט אַ פֿולען צוטרוי צום לאנדסמאַן. ער האָט בעדויערט, וואָס אזא חשובער מענש, אַ בעל־משפחה, וואָס האָט זיין איינענס אַ ווייב מיט צוויי קינדערלעך אין ריגא און דארף זיי אויסהאלטען פֿון זיין פראצע — זאָל זיין אַזוי פֿערוואָנעלט, שטענדיג נע ונד...
פֿון דעסטוועגען האָט ער אים מינוטענווייז גענומען שטארק נמאס ווערען. דעריבער האָט ער צוגעזעהן אָהן א גרויסען צער ווי פעאדאר פעטראוויטש האָט פלוצלינג אַראָבגעלאָזען זיין שווערען קאָפּ אויפֿ'ן טיש און אָנגעהויבען געדיכט צו שנאָרכען. אנטשלאָפֿען איז ער געוואָרען נאָר אונגעריכט, אין מיטען אַ הייסען וכוח מיט זיין ריגער פֿריינד מכח א נאָמען — וואָס פֿאַר אַ נאָמען מען זאָל נעבען זיין בכור. שלמה'ן איז געוואָרען אומעטיג, ווען ער איז געבליבען איינער אַליין מיט די ליידינע פֿלעשלעך. ער האָט טיף אבגעזיפֿצט און אָנגעשפארט דעם שטערען אויפֿ'ן ראַנד פֿונ'ם טיש. אין אווענד האָבען זיך ביידע „לאנדסלייט" אומפֿערשטענדליכערהייט, געפֿונען אין א ווייט כינעזיש פֿאָרשטעטעל, וואו עס האָט זיך אויסגעצוינען אַ לאַנגע שורה פֿון איינגאָרענדיגע אבגעזונדערטע הייזלעך. אין די הייזלעך האָט געשפילט אַ פֿרעהליכע מוזיק: די פֿענסטער זענען געווען העל בעלויכטען און פֿערהאָנגען מיט שווערע, דיקע פֿאָרהאנגען. דינער זענען געשטאנען ביי די טירען און פֿערבעטען די פֿאַרביינעהער יעדערען צו זיך. מיט די מאטראסען און אנדערע פֿאָרשטעהער פֿון דער ווייסער ראַסע האָבען זיי זיך געמאכט פֿערשטעהן דורך זשעסטען, אויפֿ'ן ווינק, און שלעפענדיג זיי פֿאַר אַ האַנד. ניט אויפֿגעהערט צו רעדען:

— ווענע, מאסיע, איסי! קאם, פליז!

זיי ביידען האָט אויך עמיצער לייכט אונטערגעשטופט פֿון הינטען ביז וואַנען זיי זענען אַריין אין איינע פֿון די טירען. אַ דאַרער, פליכינער אַלטיטשקער מיט א צעפעל, ווי אַ מייזעל־עק, האָט זיך פֿון אַלע זייטען געדרעהט ארום זיי. ער האָט עפעס געשריגען מיט א קוויטשעדיגען קול. פֿון הינטער אַ דינעם טיר־פֿארהאנג האָבען אים געענטפֿערט פֿרויען־שטימען. באַלד זענען אַרויס צו די געסט צוויי מיידלעך. ביידע האָבען געהאַט קינדערש־קליינע פֿיסלעך און רויט געפֿארבטע באַקען. ס'איז געווען אַ געלעכטער צו זעהן ווי זיי זענען אומגעגאַנגען מיט ציטערנדיגע קני, ווינענדיג זיך און אומבעהאָלפֿען, טאַפּענדיג די ווענד. איינע פֿון זיי איז נאָך געווען אַ קינד — א יאָהר צעהן אַלט. איר פנים האָט אויסגעדריקט שרעק און וועהטאָג. אין די אויגען זענען געשטאנען טרערען...

נאָר צופֿעליג האָט ער אין יענער מינוט אַ קוק געטון אויפֿ'ן לאטיש. דאן האָט ער צום ערשטען מאָל בעמערקט זיינע אויגען. זיי זענען געווען בעלעבט נאָר ניט ווי געוועהנליך, זיי האָבען מאָדנע געבליטשעט... נאָר ווער ווייס — אפשר האָט זיך אים דאָס דערנאָך אויסגעדאַכט?... שפּעטער?... אירלינג איז מיט אומזיכערע טריט צו צום מיידעל און עס אָנגענומען ביין קין...

מיט שלמה'ן איז אַוועק די זיבצעהניעריגע טי־ני־טי. זי האָט געהאַט שמאָלע לאכענדיגע אויגלעך און קליינטשקע, קינדערשע פֿיסלעך, און איז אין גאַנצען געווען אַזאַ דינע און גראציעזע!... נאָר איהרע געדיכט געפֿאַרבטע באַקען זענען שלמה'ן ניט געפֿעלען געוואָרען.

אפשר שייערסטו זיי מיט צינעל, די באַקען דיינע? — האָט ער זי געפֿרעגט.

טי־ני־טי האָט זיך פֿערשעמט און איז אַוועקגעלאָפֿען. דערנאָך איז זי געקומען צוריק מיט אָבגעוואַשענע, בלאסע, מאנגאליש־טונקעלע באַקען, און האָט שטיל געפֿרעגט אויב אַזוי איז בעסער.

זיי זענען געלעגען געאָרעמט און האָבען לוסטיג געפֿלוידערט אין א צעבראָכענעם און אַ געמישטען ענגליש־כינעזיש, שלמה האָט זיך געפֿילט פֿרעהליך געהויבען.

ס'איז געווען אזוי נוט צו דריקען זיך צו אַ יונגען, מיידעלשען לייב, פֿיהלען די ווייכקייט און ווארימקייט... אויף א וויילע האָט ער פֿערגעסען אן זיין איינזאמקייט, אָן די אונענדליכע וואַנדערונגען, אן דער קאַלטער ווייטקייט... אַצונד איז אים געווען ליכטיג און היימלעך — און ס'האָט זיך מעהר קיין זאַך ניט געגלוסט...

זי האָט געפֿרעגט, ווי מען רופֿט אים, ער האָט געזאָגט „זשאָזרש. טשאָ־אַ־טשאָ" האָט זי געפֿרופֿט אים נאָכזאָגען און זיי האָבען ביידע געלאַכט.

טי־ני־טי האָט אים דערצעהלט איר געשיכטע. זי איז אַ געבוירענע פֿון טייאַן־צזין דאָרט האָט זי טאַקע פֿערבראַכט ביז פֿונפֿצעהן יאָהר. און דאַן, פֿאַר צוויי יאָהרען, האָבען איהרע עלטערן זי פֿערקויפֿט צו דעם אַלטען אַ, איהר איצטיגען בעל־הבית, אַ קאַרגען און א שלעכטען. פֿאַר הונדערט און פֿונפֿציג טאעל האָבען די עלטערן זי פֿאַרקויפֿט. פֿאַר הונדערט און פֿונפֿציג טאעל! דערפֿאַר שלאָגט ער זי יעדען טאָג. „איך ברענג נאָר אויס אויף דיר געלט, — טענה'ט ער, — קיין רוח זעה איך ניט פֿון דיר" אַ מיט א קול פֿון געבעט האָט זי געזאָגט!

— קום צו געהן אויך מארגען, טשאָ־אַ־טשאָ.

וועסטו קומען?

— כ'וועל קומען.

ניין, זי ווייס, אַז ער וועט ניט קומען. מאָרגען וועט זי אַ סך וויינען, זי וועט ניט עסען און ניט טרינקען. זי וויל, ער זאָל איהר זאָגען דעם אמת — וועט ער קומען, צו ניין, ? און ער זאָגט איהר דעם אמת, אז ער וועט ניט קומען. מאָרגען פֿאָרט ער אַוועק מיט'ן שיף, פֿאָרט אַוועק ווייט — ווייט אין די דרום־לענדער. טי־ני־ט ווערט בלייך, זי איז גרייט שוין זיך פֿאַנאַנדערצוווייגען. שלמה פֿערשטעהט זי: מאָרגען וועט דער אַלטער אַ שלאָגען זי אָהן רחמנות, דערפֿאַר וואָס זי האָט ניט איינגעהאַלטען אויף אַ לענגערע צייט דעם נאַסט. שלמה נעמט ארויס פֿיר זילבערנע קייקעלעך, פֿיר יאַפּאַנישע האַלבע־יען, און אויף טי־ני־טי'ס ליפּען לעבט ווידער אויף אַ שמייכעל...

אַ פֿערצווייפֿעלטער קוויטש האָט אין מיטען דערינען צושטערט זייער אידיליע. אז ער וועט קיינמאָל ניט פֿערגעסען דעם דאָזינען פלוצליכען, ווילדען וועה־געשריי, וואָס

האָט אַזוי שניידענדיג דורכגעריסען די נאַכט שטילקייט. ציטערנדיג איז ער אויפֿגע־שפרונגען און זיך אַנידערגעזעצט אויפֿ'ן בעט. טי־ני־טי האָט זיך, אָהן ווערטער, איילענדיג אָנגעטון. ער האָט זיך אויך גלייך געכאַפּט צו די קליידער. ביידע זענען זיי תכף אַרויסגעלאָפֿען אינ'ם צווייטען צימער. אירלינג איז געזעסען אויף אַ ברייטען, אייזער־נעם בעטעל, די נאַקעטע, האָרינע פיס אַראָבגעהאנגען צו דער ערד, אין איין העמד, אַ קויטינער און פֿערשוויצטער. אונטער זיינע הענד וואָס האָבען זיך פֿיבערדיג גע־טרייסעלט, האָט זיך געדרעהט און געצאפּעלט דאָס קליינע, נאַקעטע גופֿ'ל פֿונ'ם צעהן יערינען מיידעל. שלמה'ן האָט זיך אויסגעוויזען, אז מיט איין האנד סטאַרעט זיך דער קעכער צו פֿערשטאָפּען איהר דעם מויל. דאַן האָט ער צום צווייטען מאָל בעמערקט זיינע אויגען. אַצונד זענען זיי געווען אויסגעגלאָצט און צודולט — אַ בליק פֿון אַ משוגענעם. פֿון אַנ'עק האָט אים גערונען אַ דין שנירעלע שפּייעכ'ן . . . פלוצלינג האָט שלמה דערזעהן דאָס בלוט. עס איז זיך פֿונאנדערגעקראָכען פֿלעקענ־ווייז אויפֿ'ן בלאסען, הוילען לייב פונ'ם מיידעל ; שווערע, טונקעלע, האַלברפֿערגלי־ווערטע טראָפּענס האָבען זיך געקליבען אויבען אויף דער קיילעכדיקייט פֿונ'ם פֿוס און זענען לאַנגזאַם געפֿאַלען אויפֿ'ן ליילעך . . .

„וואָס איז דאָס?" האָט ער געוואָלט פֿדענען, און האָט נאָר, אָהן ווערטער, בעוויזען אויפֿ'ן מיידעל. דאַכט זיך, אַז אויף אַ וויילע האָט ער פֿערלאָרען דעם קול.

אירלינג איז צוגעשפּרונגען צו איהם.

— איהר זעהט ? . . . איהר זעהט ? . . . האָט ער געשריגען, שווער אָטעמענדיג און שוידערנדיג מיט'ן נאַנצען קערפּער — האַ... וואָס... ווער איז שולדיג ?...

ס'איז אַ העזה . . . אַ ווילדקייט . . . ס'איז. איך ווייס ניט וואָס . . . וואָס פֿאַר אַ רעכט האָבען זיי צו האַלטען קליינע קינדער ? . . . איהר טוט וועה . . . זי קאָן ניט אויסהאַלטען — טאַ וואס־זשע ניט מען מיר אַ קינד ? . . . מיט וואָס פֿאַר אַ רעכט, פֿרעג איך אייך ניט מען מיר אַ קינד ?... איך וועל ... איך...

פֿאַר שלמה'ס אויגען איז מיט אַנ'אויסערגעוועגליכער קלאָרקייט דורכגעלאָפֿען דאָס בילד, ווי ער האָט פֿריהער גענומען דאָס מיידעל פֿאַר'ן האַנד און ווי ער האָט אויף איהר בעת מעשה אַ קוק געטון . . . שלמה האָט אים אַ פּאַטש געטון אין פּנים און מיט'ן פֿוס דערלאַנגט אַ זעץ אין בויך . . .

✦

שלמה איז געלעגען אויפֿ'ן דעק און געקוקט אין דער ווייט אַ הין, וואו די העלע, גרענצלאָזע בלויקייט פֿון די הימלען, ניסט זיך צונויף מיט דער געדיכטער בלויקייט פֿונ'ם ים. פּעאדאר פּעטראָוויטש האָט נאָך אַלץ צו אים גערעדט עפּעס, וואָס ער האָט ניט איינגעהערט. אים האָט געוואונדערט, ווי קאָן דעד מענש אַזוי רוהיג שמעוסען מיט אים, גלייך ווי ס'איז נאָר נישט געווען ? האָט ער פֿערגעסען, צו איז דאָס נאָר געמאַכט ? איז דאָס דעמאָלט געווען שגעון, אָדער פּשוט, שכרות ? שלמה

האָט מיט אָנשטרענגונג זיך איינגעקוקט אין די ריינע גרויע, אומבעלעבטע אויגען — נאָר זייער קלאָרקייט האָט אים גאָרנישט ניט קלאָר געמאַכט . . .

ס'איז געווען ים און הימעל, אַ מעכטיגע, עקוואטאריעלע זון, שניי ווייסע וואָלקענדלעך, פֿערשוויצטע פּנימ'ער פֿון מענשען — און אַלץ האָט זיך אזוי מאָדנע אויסגעמישט אין דער אונענדליכער רייכקייט פֿון דער ליכטיגער וועלט . . . ס'איז געווען אַ גרוים געפֿיל פֿון שמחה . . .

אונגעריכט פֿאַר שלמה'ן וואקסט ביי אים אויס אַ נייע בעציהונג.

„צו אַלדע שווארצע יאָהר ! וואָס איז דיר ניט אַלץ איינס ווער איז אָט דער אירלינג, ווי ער לעבט, וואָס ער טראַכט ? און צוליב וואָס האָסטו זיך בכלל אריינגעמישט דאַן אין יענער געשיכטע ?"

דער נעדאַנק לויפֿט דורך זעהר בולט און פֿערשווינדט ווי ניט געווען. שלמה לינט אַ וויילע, סתם קוקענדיג אין דער לופֿט אַריין, דערנאָך ניט ער זיך פּאַמעליך אַ דרעה אויס צום „לאַנדסמאַן" און פֿרעגט אים שטיל :

— האָט איהר, הייסט דאָס, ליב קליינטשקע ?

דער מענש בייט זיך אין פּנים. ער קוקט אויף שלמה'ן מיט חשד. שלמה שמייכעלט אונטער. אירלינג לאָזט אַראָב די אויגען און שמייכעלט אויך שוואַך און שעמעדיג.

— כע־כע... ווען איהר זאָלט וויסען... — שטאַמעלט ער. שלמה קערבעל שוויינט און קוקט אין ים אַריין.

עלזע לאַסקער־שילער / דריי לידער

אַ ליד

טייכען־וואַסער שטעהען הינטער מיינע אויגען,
זיי מוז איך אויסוויינען אַלע.

אין יעדער רגע וואָלט איך אויפֿגעפֿלוינען,
מיט די וואַנדערפֿייגאַלעך אַוועק,

פֿאַרבינ אָטעמען מיט ווינטען
אין דעם גרויסען אויר.

אָ, מיר איז אַזוי אומעטיג — —
דער לבנה'ס פּנים ווייסט עס גוט.

דאַפֿאַר איז סאַמעטנע קדושה
און נאָהענטער פֿרימאָרגען אַרום מיר.

אַז מיינע פֿלינלען האָבען
צובראָכען זיך אויף דיין שטיינערן האַרץ,

זענען די קאָס־איינאלעך נעפֿאלען
ווי אומעס־רויזען הויך פֿון די בלאָע קוסטעס אראָב.

אל די איינעהאלטענע שירה
ווייל ווידער קלינגען אין שמחה.

און איך וואלט אויפֿגעפֿלויגען
העט וויט, מיט אלע וואנדערפֿייגאלעך.

אברהם און יצחק

אברם האָט נעבויט אין דער מדינה עדן
א שטאָט פֿון ליים אין בלאָט,
און האָט נעחזר׳ט זיך ווי מיט נאָט צו רעדען.

נערען האָבען די מלאכים פֿאר זיין פֿרום נעצעלט נערוהט. א יעדען
האָט אברהם שוין דערקענט, אין פנים.
און ס׳האָבען זיירע פֿליגעל־שרים אין זאמד נעלאָזען הימלישע סמנים.

ביז איינמאָל האָבען זיי אין זייער באַנג מלאכים־שריימען
נעהערט דאָס מעקען פֿון נעקווייטלטע צאָפֿעס,
וואָס יצחק האָט נעשפילט מיט זיי זיך אין קרבנות אונטער לאקריין־ביימער.

נאָט אָבער האָט נעוואָרענט: אברהם, אברם!!
און דער האָט רוהיג פֿונ׳ם־ברענ זיך אָנגעבאָבען פֿיל מייערקעפלעך, שוואָס.
דעם מזבח אויף די פֿעלזען מיט זיי אויסצושמיקען.

און נעבונדען דעם בן־יחיד און נעטראָגען אויף זיין רוקען,
צו טהון פֿאר זיין נרויסען האר דאָס רעכט —
דער אָבער האָט איהם ליב נעהאט, זיין קנעכט.

יעקב און עשו

רבקה׳ס שפהה איז א פֿרעמדע, קומט פֿון הימעל, פֿון די נעטער.
און דאָס מלאך־מיידעל טראָגט א העמד פֿון רויזענבלעטער.
און אין סנים׳על א שטערען.

און צום ליכט ארויף קוקט זי אזוי נערען,
איהרע הענד, די זאנפֿטינ־זיסע קלויבען
נאָלד׳נע לינזען. ס׳וועט א הימליש מאכל ווערען.

יעקב און עשו, ביידע בליהען ארום איהר, וואקסען, ווערען נרויס,
און האָבען קיינמאָל קיין מחלוקת אָנגעהויבען
וועגען יענע מעדנים, וואָס זי נרייט פֿאר זיי אין שוים.

דער בכור ניט אָב דעם יונגערען אין אָוועג אל זיין טאָג־נעיעג,
און זיין ירושה לאָזט דער שפהה ער פֿאר די נעדינטע טעג.
און מיט די אקסלען זיינע ברעכט ער ווילד די קוסטעס דורך.

אלבערט הערנשטיין / צווי לידער

דעם וואנדערערס ליד

ווי דאָס ים־נראָז וואקלען מיינע פֿרייגד.
אויף זייערע ליפען זיצט זייער הארץ,
פֿון קיין צניעות ווייסען זיי נישט:
אויף זייערע קעפ
אוי, וואלט איך נעטאַנצט
מיידעל דו, וואָס כ׳האָב דיך ליב,
נשמה פֿון נשמות דו.

אויסדערוועהלטע, ליכט־באשאפֿענע,
קיינמאָל האָסטו דיך צו מיר נישט צונעקוקט.
און נרייט איז נישט נעווען דיין שוים,
אויף אש האָט דיך פֿארברענט מיין הארץ.

די הינטישע ציינער קען איך נוט,
אין דער ווינט־נלייך־אין־פנים־נאָם וואוין איך,
און ס׳איז א זיס־דאך איבער מיין קאָפּ,
צולאָזט האָט זיך שימעל אויף מיינע וועגד,
און נוטע שפארעם לאָזען דעם רענען ארויס.

.מהו אן דיר א מעשה !׳ רעדט דאָס מעסער צו מיר
אין דער בלאָטע וואלנער איך זיך;
אין הויך איבער מיר, אין ווילדע עקיפאוטשען
פֿאהרען ארום מיינע שונאים
אויף דעם לבנה־רענענבויגען.

יאוש

שוין וואָכענלאַנג האָב איך קיין וואָרט נישט געזאָגט;
איינזאַם לעב איך, פֿאַרט־וקענט און אויסגענאָגט.
קיין שטערנדעל צוויטשערט אין הימעל־בלוי,
שטאַרבען ווילט זיך אַזוי.

די ענגשאַפֿט באַטריבט מיינע אויגען,
איך בין אין אַ ווינקעל פֿאַרקראָכען,
קליין וואָלט איך זיין געוואָלט — פונקט ווי אַ שפין,
אָבער קיינער צוקוועטשט מיך נישט.

קיינעס האָב איך קיין שלעכטס נישט געטהון,
די גוטע אפילו געהאָלפֿען אַ ביסעל.
גליק, — דיך וועל איך קיינמאָל נישט האָבען.
לעבעדיג וויל מען מיך דאָ נישט באַגראָבען.

✦

די לידער פון עלזע לאסקער־שילער און אלבערט עהרענשטיין זענען אַרויסגענומען פון אַ מאָדערנער אַנטאָלאָגיע „דאָס אנדערע דייטשלאַנד", רעדאַגירט פון אלבערט עהרענשטיין, איבערזעצט פון מלך ראוויטש' דאָס בוך ווערט צוגענרייט צום דרוק.

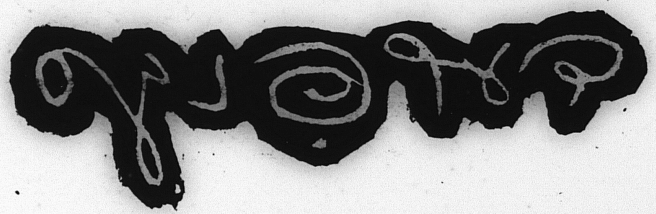

קאָסטאָן

משה ליוושין / די פֿליכטען פון אַ קריטיקער

(וועגען מ. גראָס'ס אַרטיקעל „פֿאָרם־פּראָבלעמען אין דער יודישער ליטעראַטור")

אַז אַ קריטיקער דאַרף מער לעזען, ווי שרייבען און מער דענקען, ווי לעזען איז קלאָר און זעלבסט־פֿערשטענדליך. וואָרין אָט דהיינו, ווען מ'לייענט איבער די עקספּרעסיע פון ה' גראָס „פֿאָרם־פּראָבלעמען אין דער יודישער ליטעראַטור" געווינט מען דעם איינדרוק, אַז דער מחבר האָט מער געשריבען וועגען דער דאָזיגער ליטעראַטור, איידער געלייענט און ווענינער ווי אלין האָט ער געדענקט — זעהר אַ שלעכטער איינדרוק.

לאָמיר אָנהויבען פֿונ'ם דענקען. ווען ה' גראָס וואָלט אַ שטייגער געדענקט דעריבער וואָס ער האָט דאָרט געשריבען, וואָלט ער באַמערקט, אַז להיפך צו זיין מלחמת קדש געגען דעם עקס־פּרעסיאָניזם האָט ער זיך אַליין באַנוצט דוקא מיט דעם, לויט זיין מיינונג, פסול'ן כלי־זין, פֿון אַ עקספּרעסיע; אַז, אַנפֿאַלענדיג אויף דעם „קליינבירגער", האָט ער אָנגענומען די ארגומענטאַציע פֿון אַ טיפּישען קליינבירגער, וואָס לעבט אין אייביגען פחד פֿאַר נייע פֿאָרמען פֿונ'ם לעבען און פֿון דער קונסט. און אַז צוטיילענדיג די ליטעראַטור אויף די גוטע אמעריקאַנישע „יונגע" און שלעכטע „יונגסטע" לאָדזער און אינזיכיסטען טוט ער זעהר אַ קנאפּע טובה די ערשטע, וועלכע זענען אָט אַ דאָ ערשט נישט לאַנג געווען אין דער זעלבער לאַגע, ווי די, פֿון ה' גראָס אַזוי גערודפ'טע „יונגסטע" אין כ'גלויב, אַז זיי, די „יונגע", וועגען וועלכע מאָרים ראָזענפֿעלד דער קאָנסערוואַטאָר (און עלפי גראָס איז די אמת'ע קונסט קאָנסערוואַטיוו) זאָגט נאָך איצט, אַז

ס'איז נישט געווען קיין „אַי" „אַי" „אַי"
געוועזען אַ מין ציקלען,
דאָך האָט מען געמיינט עס איז כדאי,
זיי וועלען זיך ענטוויקלען.
זיי וועלען זינגען נאָך מיט חן
ווי די אמת'ע טאַלענטען!
דאָס איז נישט געלונגען, ניין!
געוואָרען דעקאַדענטען!

זיי די „יונגע" וועלען זיך מיט ח' גראָס נישט אידענטיפֿיצירען.

שלעכט שטעהט עס ביי ה' גראָס אויך מיט'ן לעזען. מען מוז אָפֿט גלויבען — אַזוי, בשעת ער ציטירט משה בראָדערזאָן, אַז ער האָט חוץ די ציטאַטען נאָר נישט געלייענט פֿונ'ם דיכטער וועלכען ער קריטיזירט, ווייל ווען ס'זאָל נישט זיין אַזוי, וואָלט ער געמוזט באַמערקען, אַז דוקא נישט די דאָזיגע ציטאַטען זענען כאַראַקטעריסטיש פֿאַר'ן שאַפֿען פֿונ'ם אָבגעלייקענטען דיכטער, נאָר גאַנץ אנדערע פֿון וועלכע מען באַקומט אַ גאַנץ אנדערע פֿאָרשטעלונג וועגען זיין אָרט אין דער ליטעראַטור.

דער דאָזיגער ארטיקעל איז נור אַ טוץ פֿון פֿאַרשידענע וויצען, אויפֿגעשטעלט אויף פֿאַרשידענע דיסטאַנצען און, בכדי אונז צו פֿאַרנאַרען פֿון איין וויץ צום אנדערען, האָט ער אויסגעצויגען סטענגעס פֿון גלאַט־ריידערייען, וואָס פֿאַרערדען אונז די ציין, אַז מיר זאָלען נישט זעהן, וואוהין ער פֿירט אונז. דער עיקר פֿון דער דאָזיגער אַרבייט זענען פֿאַרשידענע המצאה'לעך און איינפֿאַלען וועלכע ער האָט צופֿעליג געהאַט. דאָס זענען „גלייכווערטלאַך", ווי „פּאַראַליריקער", „גראַפֿאָמאַנזבילען" „יונג־אידיאטיזם", וואָס ווען זיי שטעהען איינ'ס נאָכ'ן אנדערן, זענען זיי ביז צו טרערען לאַנגווייליג. און מורא האָב איך, אַז דער אויבערפֿלעכליכער לעזער וועט די דאָזיגע תורה זיינע ערנסט נעהמען און בכדי עס צו פֿאַרהיטען איז כדאי אויפֿצודעקען איהר ממשות.

אָט איז ה' גראָס למשל אומצופֿרידען מיט די „גאָטזוכערס". אין אמת'ן וואָלט ער באַדאַרפֿט וויסען, אַז ס'זענען פֿאַראַן מאָנומענטאַלע דיכטונגען, וואָס זייער גאַנצער אינהאַלט איז גאָטזוכעריי: געטע'ס „פּאַאוסט" באַיראָן'ס „קין", שעלים „פּראָמעטעאַנס"; זינט דער מענש איז צו זיין שיכל געקומען זוכט ער גאָט, שטאַרבט ער פֿאַר גאָט. און — ווען ה' גראָס האַלט אפילו נישט פֿון אונזער צייט, אַז זי איז „גרויס", איז עס דאָך אַ תקופה פֿון גרויסע איבערקערענישען אויף אַלע געביטען פֿונ'ם לעבען און אויך אין דער קונסט און איהרע פֿאָרמען — 6 יאָהר גיסט זיך נישט קיין מענשליך בלוט אָהן אַ סימן צו לאָזען אויף דער מענשליכער קולטור — און אויך אונזער דור פֿאַרטיפֿט זיך און מוז זיך פֿאַרטיפֿען אין די אייביגע פּראָבלעמען, „זוכענדיג גאָט".

איז אָבער דעם ה' גראָס איינגעפֿאַלען אַז מען קען זאָגען „נבואה־וועווריקלעך" און „קאָמאַנדעווען מיט'ן אַלטען יעהאָוואַ, ווי מיט אַ אָרעמען רעקרוט". אפשר האָבען די דאָזיגע וויצען, ווי יעדער מין פֿון שאַפֿונג אַן אנשפּרוד געהערט צו ווערען. אָבער גראָס טוט ווי אַ „קליינבירגער", ווי

א ווארשעווער פֿאבריקאנט, וואָס פֿאַרקויפֿט דעם ביליגען זיינער נאָר מיט חיז אומנויטיגע בוילא־
גען אין שמוגלעלע אונז אַזוי אריין זיינע חכמות אין א היציגער באקעמפֿונג פֿון
א זעלבסטפֿארשטענדיכקייט.

וויישער האָט נראָם טענות צו דער מאָדערנער יודישער דיכטונג. זי, יוואָם איז נאָך נישט אַרויס,
אַדער ריכטיגער נאָך נישט אדויסגעוואקסן אין דער עפּאָכע פֿון „אלקסלידּ", דערלויבט זיך צו
פֿארמיידן אלע עטאפּען און גליידּ צו ווערן עקספּערימענטיש. ס׳איז אפֿשר ריכטיג, אז
מאַנכע — נישט אלע — אנדערע ליטעראטורן זענען צווישען פֿאלקסליד און עקספּערימענט דורכ־
נעמענען א וועג, א לאַנגען שטח פֿון אנדערע פֿעריאָדען, אָבער איז דערפֿון נעדרונגען, אז די
יודישע ליטעראטור. וועלכע האָט זיך אַנגעהויבען, זאָגען מיר, מיט צווייהונדערט יאָר שפּעטער
צו אנטוויקלען, וויי די רוסישע מוז אומבאדינגט תמיד בנוגע צו דער רוסישער, באהאלטען דעם
דאָזיגען מינוס פֿון די צווייהונדערט יאָר אין תמיד מוז וואָס די רוסישע ליטעראטור האָט
פֿריהער מיט צוויי יארהונדערטען נעטון? אין ווי איז דער דין, אז דער יודישער דיכטער קען
פֿרעמדע לשונות אין לעבט אויבער די נאַנצע ליטעראטור־נעשיכטע לעזנדיג, אזוי אז אין שרייבען
הויבט ער אָן פֿון „לעצטען ווארט פֿון דער צייט".

הויט מיר לעבען אין דער עפּאָכע פֿון דעם פֿאלקסליד, אדער זאָגען מיר (ה׳ נראָם ווען פֿארט
מזוען נאָכצעבען) אין דער עפּאָכע פֿון נאָך אזוער קלאַסיציזם (מענדעלע, שלום־עליכם) וואלטען
מיר דאָך עלפּי לוח באדארפֿט האלטען ביי די אַסעזודאקלאַסיקער אין ה׳ נראָם דער אנהענגער
פֿון „קריטיק", נאָר מאַכען אויך דאָס אויך באדארפֿט נישט שרייבען עקספּערימענט אַפֿ דער „קריטיק",
נעמען אַז דיך אלס מיטער אין נאָכמאַכען דעם מאָדערנעם שבמאָדערנעם עקספּערימענט
טישען עקספּערימענטען־פֿרעמער קאָרל קרויז...

אבער דאָס וואָלט נאָך קיין עולה נישט נעווען, ווייל די קינסט איז להיפּך צו דעם ווי ה׳ נראָם מיינט
דוקא ניט קאַנסערוואטיוו אין, ער וויאָלט נעמעט אנשרייבען דיין עקספּערימענט אפֿילו אין פֿארזען
אין דראַמאטישען פֿארם, אָבער בתנאי אז ער זאָל אריינלעגען אין דעם מאַכ דאָס, אויף וואָס ער
איז אזוי אין כעס ביי די „נסטע" — אינהאלט.

פֿעהלט נראָד דער אינהאלט אין דיין ארטיקעל. (דאָס, וויאָס עס איז ג׳שר נישט נוטיג, לויט
זיין מיינונג, אין א ליד, אָבער לכל הדעות ווי בעקאנט, זעהר נוטיג אין אן ארטיקעל.) וויייל עס
קאָן דאָך נישט באטראכט ווערען אלס אינהאלט דינע ליצנות אין ביטול־טאָן וועגען
בראָדערזון.

נישט מיין אויפֿאבע איז דאָ אָבצוישאצען דעם ווערט פֿון משה בראָדערזון. קלאָר איז אבער פֿאר־
יעדען וואָס האָט זינען כ׳כלעך באמת נעלעזען (אין דער ערשטער חוב פֿון א קריטיקער איז צו לעזען)
אז ער איז אַזוי שוס ספֿק א דיכטער, א אמת׳ער דיכטער, שוין נישט רעדענדיג דערפֿון וואָס ער
איז א ווירטואוזער דערנייערער פֿון אונזער לשון.

אין כ׳מוז מיך דערמאָנען, אז לויט דער זעלבער מעטאָדע, מיט וועלכער נראָם בעהאנדעלט משה
בראָדערזון האָט ערשט נישט לאַנג עפּיס א רעפֿערטער בעהאנדעלט דעם בעלעטריסטישען אינ־
האלט פֿון דער קריטיק. אויך ענער האָט זיך. אויסגעזוכט פֿיר שורות פֿון א נעדיכט, וועגען
וועלכע ער האָט נעמיינט, אז זיי זענען לעבערלידְ אין האָט נעזאָגט: „בא כא דאָס איז דיי
בעלעטריסטיק פֿונ׳ם העפֿט!"

אין שוין הענגט זיך נאָך דעם ה׳ נראָם אויך זיין וואָגען עפּיס אז ד״ר ירמיה פֿרענקעל, ווייוט
אויס, אויך א סּפֿונק, א שונא פֿון „קלייבירנער" אין זאָגט אויך בכיונות אויף בראָדערזון, אז ער
נעפֿעלט אויהם נישט. אין אין בין זעהר אין ספֿק צו וועט ה׳ נראָם נאָך קענען כאפּען דיי בייטש

אין אויהם אראָפּטרייבען פֿונ׳ם וואָגען. איך בין אָבער זיכער, אז ער וואָלט עס נערן נעטון. „דאָס
איז די פֿרוכט דער בעזען טהאָט".

ניין, מיר דאכט זיך, אז וועד עס באציט זיך ערנסט צו דער יודישער ליטעראטור סאָר זי נישט
באהאנדלען אויף אזא לייכטזיניגען אופן ווי ה׳ משה נראָם טוט עס.

ער וואָלט נעמוזט קודם לעזען, נאָכדעם דענקען אין ערשט דעמולט עפּיס זאָגען — וועט ער זאָל
חאָבען וואָם צו זאָגען.

✦

מלך ראוויטש / די לידער פֿון ה. לייוויק

נאָך דיכטער נייע, זעלטענע, אבנעשלאָסענע, מיט אין וואָרט וואונדערליכע נאָרט דיר
ליטעראטור.

ה. לייוויק איז א נייער, זעלטענער, פֿארשלאָסענער, אבנעשלאָסענער, נאָנצער
וואונדערליכער דיכטער.

.אין דער טפֿענ״ש פֿון נאכט א באוועגונג מאכט מיין האנד.
.קיינער וויים ניט וועמען זעה איך, וועמען זוך איך אין דער נאכט;
.איך האָב אויפֿגעמאכט די אויגען און זיי ווידער צוגעמאכט.
.און פֿאר־פֿאלען איז נעוויא״ן א באוועגונג פֿון מיין האנד;
.איך פֿליען אויך וויים ניט וועמען און וואָס זוך איך אין דער נאכט.
.און צו וועמען איז נעיוועזן די באוועגונג פֿון מיין האנד...׳

לייוויק דער דיכטער איז דער שאָטען פֿון לייוויק, דעם פֿארקלערטען, אין זיך פֿארבינענעם, די
וועלט אומענדליך שטוים־שטוינענדיג באטראכטענדיגען מענשען. לייוויק איז שטום, אָבער דער
שאָטען אויף קאָלטע, וויייסע וועגד פֿון אומפֿארשטענדליכע ערנעץ־וואו־שטעט ניט זיך א שטוי־
נענדיגען ריר און זאָגט א זעלטען קלאָר ליד צו דער ערזומינער וועלט.

מאדנע, אבער אמת.

לייוויק קען נישט זיין באשטימט דא אויף דעם עילם־הזה. אין מיט אומבאנרענצט־באנרענצטער
דיכטערישער נאַוויטעט שטוינט ער. ער ליידט נישט, ער יובעלט נישט, ער צוועלט נישט, צער איז אידם נליידְ
ערשיינונג ווי פֿרייד, ער איז שטום אין נור דער שאָטען הויבט שטוינענדיג אויף די הענד, וואָס
זענען אוים לויטער באוועגונג און נישט מעהר; אין זאָגט, אומבאוואוסט, ווי דער וואָס דעדט אין
חלום, דאָס פֿארקלערטע, אבער דאָס שארף־פֿרעציזע ליד.

.די שרינען פֿארזויערט,
.נעפֿרוירען די וועגט;
.בים פֿיר העגנט א לעמפּעל,
.קוים, קוים וואָס עס ברענט.
.איך לינ אונטער צוזעהק
.פֿון נראָהען נעווענט.
.און קוק אויף אין פֿינסטל
.אנטקענען דער וועגט.
.האָב פֿלין שוין פֿארנעסען,
.ס ח זיך בין איך ווייס;
.ווער וויים, אפֿשר האָט מען
.מיך לאַנג שוין באפֿרייט? —
.און אפֿשר־נעשטאָרבען
.בין איך און בים פֿיר
.דאָס לעמפּעל ברענט יאָ־צייט,
.ברענט יאָ־צייט נאָך פֿיר?...׳

דאָס איו דאָס ערשטע ליד פֿון ציקלוס „הינטער׳ן שלאָס". דער המשך דאַפֿון: „אין שניי" לידער פֿון א סיבירישען געפאנגענעם. אָבער לייוויק וואַרפֿט זיך נישט אין די צאַרישע קייטען פונקט ווי ער וואַרפֿט זיך נישט אין די קייטען פֿון לעבען. ער טראָגט זיי רוהיג, שטוינט איבער דער אומפֿאַרשטענדליכער שטראָף פֿאַר זיין אומענדליך ווייסער אומשולדיקייט, און מאנכמאָל טאַנצט ער אין די קייטען. אָבער אָהן סאַרקאזם. ס׳איז דער טאַנץ פֿון גרויסע קינדער מיט אַ דורכזיכטיג־קלאָרען געוויסען.

און אויס דער קלאָרקייט אַפֿיר, אויס דער פראָסטקייט אַפֿיר, אויס דעם אמת אפיר, נישט מחמת קינסטלעריש קענען, איז לייוויק א הערליכער מאָלער. דריי גראָבע, פשוט׳ע שטריכען, אָבער די וויכטיגסטע:

„אויף די וועגען סיבירער
„קאָן עמיץ נאָך איצטער געפֿינען א קנעפֿעל, א שטריקעל
„פֿון מיינס א צוריסענעם שוך,
„אַ רימענעם פֿאַס, פֿון א ליימענעם קרינעל א שטיקעל,
„א בלעטעל פֿון הייליגען בוך."

און וואָס מאַכט עס, אז לייוויק׳ס שפּראַך איז רוי. זי טאָר נישט זיין אנדערש, ווייל אויך לייוויק׳ס ליד איז אָהן קונציקייט דער העכסטער און אמת׳דיגסטער אויסדרוק פֿון קונסט.

איך ווייס נישט צי די וועלט־ליטעראַטור האָט דיכטער עהנליכע אין גייסט צו ה. לייוויק׳ען. אפשר יאָ, אפשר נישט, עס איז מיר נישט אינטערעסאַנט. פֿאַר אונזער ליטעראַטור איז ער ניי זעלטען ניי. זיין צער איז פֿון אונזער אייגענאַרטיגען שטאַם. און איז ער נישט ניי אין דער וועלט־ליטעראַטור, דער דאָזיגער גייסט פֿון א דיכטער, אנדערש איז ער אַזדאי.

✦

משה גראַס / די „צייט"

ניין, די געלע בלעטער פֿאַלען נישט — זיי „געהען אַרויס"!

„אויף דעם פֿעלד פֿון דעם קולטור־לעבען זאָל די „צייט" ווערען דער פֿאָנען־טרעגער, דער עמוד האש פֿאַר די פֿאָלקסמאַסען. וועלענדיג אַליין זיין אלס צייטונג אַ גרויסער קולטור־כח, וועט זי אויך שטיצען און העלפֿען און ענטוויקלען, וואָס עס לינט אין דער ליניע פֿון דער גייסטיגער דערהויבונג פֿון פֿאָלק. די אלגעמיינע קולטור און די אידישע קולטור, דאָס אינטערנאַציאָנאַלע וויסען און דאָס נאַציאָנאַלע פֿיהלען, די ענטוויקלונג פֿון דעם גייסט און די פֿאַראיידלונג פֿון געמיט! און אויף דער הייליגער וואַך זאָל די „צייט" שטעהן געגען דעם חלול השם פֿון קולטור, געגען שונד און שאנד, געגען פֿלאַכקייט און בדחנות, געגען דער פראָסטיטוציאָן פֿון דעם וואָרט."

אָט דאָס איז נור א קורצער אויסשניט פֿון דעם גרויסען פראָגראַם, וועלכעס די פועלי־ציוניס־טישע „צייט" האָט בדעה, צו רעאַליזירען מיט דער צייט, מיט יענער צייט נעמליך, וועלכע איז אין אמעריקע — געלט!

„דאָס אידישע פֿאָלק איז ניט נאָר א׳ן עם הספֿר, נאָר אויך א פֿאָלק פֿון מוזיק. אָבער ניט יעדער איד קען זיך פֿאַרגינען דעם לוקסוס, צו הערען מוזיק ביי זיך אין הויז. אָבער מיסטער א. מעלל פֿון 22 פֿאָרסייט סטריט ניו־יאָרק האָט שוין דיזע שווערקייט באַזייטיגט, ווייל ביי מר. מעלל קען מען קויפֿען אַלערליי עטוואָס געוויסטע פיאַנאַס מיט ביליגען פרייז און אויסוואַקסען אידישע קינסטלער אין מוזיק אַו באַפֿרידיגען זייער אידישע נשמה."

געוויסטע פיאַנאָס? אודאי! דאָס דאַרפֿען מיר געוויס זעהר נויטיג שוין צוליב דער „אידישער נשמה". אָבער דעם אמת געזאָגט, זענען דאָך אָהן א ספק פֿאַרהאַנען זאַכען, וואָס מיר דאַרפֿע נאָך נויטיגער ווי די דאָזיגע „געוויסטע", עס איז דאָך פֿאַרהאַנען עפּיס, וואָס שטעהט העכער פֿון דעם, העכער פֿון אַלץ!

„עהרליכקייט איבער אַלעס!

אלס צייטונגס־מענש האָט מיך פֿאַראינטערעסירט צו וויסען —"

וואָס אזוינס? אפשר פֿון וואַנען עס נעמט זיך צו א פראָלעטאַרישער צייטונג אזא אויסגערי־בענער ביזנעס־גייסט? ניין, עס האָט איהם פֿעראינטערעסירט —

„פֿאַר וואָס ס. וו. באַראש בענקינג אינסטיטושאָן, דילענסי און סאָפאַלק סטריט, ניו־יאָרק האָט געמאַכט אזא מאַראַלען און פינאַנציעלע ערפֿאָלג."

אויסגערעכענט!

„און אָט וואָס דער אימער ערנסטער, אימער פֿריינדליכער, אימער ליבליכער און ליבעראַלער מענש מר. ס. וו. באַראש, וועלכער האָט באַגריסט אונזער אידיש־נאַציאָנאַלע צייטונג די „צייט" און איהר פּראָפעצייט א גרויסע צוקונפֿט, האָט מיר געענפֿערט אויף מיין פֿראַגע:"

„מען ווערט נייגעריג, מען איז געשפאַנט: פֿון וואַנען נעמט זיך דאָס טאַקי, וואָס די ס. וו. באַראש בענקינג אינסטיטושאָן האָט געמאַכט אזא מאַראַלען און פינאַנציעלען ערפֿאָלג? האָט אפשר מיסטער באַראש נאָר סאָציאַליזירט זיין געשעפֿט? ניין!

„איך האָב דרייסיג (30) יאָהר געהיט די אָבגעשפאָרטע געלד. איך בין יעדען טאָג אין אונזער בענקינג אינסטיטושאָן און היט יעדען סעגט, יעדען דאָלאַר, ווי אייגענע טייערע קינדערלאַך איבערהויפּט מעג איך מיט שטאָלץ זאָגען — גאָלדענער כאַראַקטער — טשעקס פֿאַר די פאָגראָס־קרבנות — עהרליכקייט איבער אַלעס..."

און מען דערמאַנט זיך טאַקי תיך כדי דבור אין דער פראָגראַמאַ־טשער הבטחה מכח דעם פֿאָנען־טרעגער, דעם עמוד האש פֿאַר די מאַסען", און עס ווערט אין פֿלוג א ביסעלע קשה: אם כן, אויב טאַקי „עהרליכקייט איבער אַלעס" — וואָס׳זשע פֿאַר א פנים האָבען נעבען די דאָזיגע העכסטע אידעאַלען פֿון מר. באַראש „די העכערע מאָטיווען פֿון ציוניזם", וועלכע ד־. סורקין וויל אונז מיט געוואַלט איינרעדען? און צו וועלכע גוטע יאָהר דולט מען א קאָפּ מיט ב. ציקערמאַן׳ס „אייראָפעאישע סאָציאַליסטען און סאָוויעט־רוסלאַנד" און מיט אונזער דר. זשיטלאָווסקי׳ס „נאַציאָנאַליזם און אינטערנאַציאָנאַליזם", ווען מיסטער מייער אַנגסטרייך, דער קעניג פֿון אינשורענס אויף דער איסט סייד, ספעשעל אַנענט, טראַוולערס אינשורענס קאָ. פֿאַרמעגען 170.572,918 דאָלאַר, האָט דאָס שוין אויסגעטראַכט אזוי פֿיין און גלאַטיג און אָל רייט:

„ביי מיר האָט זיך אויסגעאַרבייט אַן אידעע: אַלעס, וואָס איז אידיש, איז מענשליך, און אַלעס וואָס איז מענשליך, איז אידיש. פֿאַר דריי מיליאָן דאָלאַר אינשורענס! איך ליב מיין אידיש פֿאָלק און בין שטאָלץ. וואָס איך בין א איד און לאַד אייך איין אויך אויף ווייטער מיר צו געבען אַלערליי אינשורענס, וועל איך אייך באַהאַנדלען העפֿליך ראַיעל, עהרליך און פינקטליך."

פינקטליך. הא? איז דאָס נישט קיין טעות? מיסטער מייער אַנגסטרייך, הויכער קעניג פֿון אינשורענס, האָט איהר אפשר פֿאַרגעסען, אז ס׳איז געווען אמאָל א צייט, נאָך איידער ס׳איז געווען די „צייט", ווען דער „גרינער" דאָקטאָר זשיטלאָווסקי האָט נור פֿאַרביילויפֿענדיג אייך אָנגעשפּיגען פֿול אין געלען פרצוף אריין און זיך פֿון אייך אויסגעהיט ווי פֿון דער פעסט? ווי קענט איהר דאָס מוחל זיין אייער ערהאַבענעם כבוד און ווערען דער „צייט"־גענאָסע פֿון א מענש

זועלבער האָט אַיך ערשט נעכטן מבֿה געווען ווי דעם לעצטן און באקומט אַיך ווי א שׂאר־ביסענער שונא? אי, וועט איהר זאָגן, קולטור? איהר דאַרפֿט נישׂ׳סט, מיסטער אנסטרייך? אָבער וואו שטעהט עס געשריבן, אז אזא איידעלער דושעטעלטן ווי איהר זאָל דוקא שׂארלירן זיין טויערע ציים ביי דוד פינסקי׳ס א מעשה׳לע פֿון אייבינגן אידען־האס, וועלכעם איז ווי באקאנט „שׂערטראכט געווארן זומער 1894 און אויפֿגעשריבן 14—16 יולי 1920״? הייסט דאָס אפֿשר מיטגעהאלטן מיט דער ציים?

אָבער ניין, מיסטער אנסטרייך! דאָס עהרליכע פאטאָם פֿון אייערע קלאפּישע ווערטער: „שׂאר דרויי־מיליאָן דאָלאר אינשורענס״ וועט טויזעדמאָל שוועכער פֿון דעם כלומרישט מאָראָלישען אני מאמין פֿון דער „ציים״, וועלכער איז דאָך, אין תוך נעמען, טאקי ווידער אמאָל־אויסגעדריקט אין דעם אין אויצינגען זאָן: „שׂאר דרויי מיליאָן דאָלאר אינשורענס! יאָ, מען טוט, וואָס מען קען, מען שטאַרקעט זיך דורך „נאציאָנאל־סאציאליסטישׂ״. ד. ה. מען מאכט יודיש־נאציאָנאל־סאציאליסטישׂ ביזנעס.

— „פראָסטיטוציע פֿון דעם וואָרט״?

— „מען וועט שׂאראיידלען דאָס נעמט! — —

אוידאי וועט מען „שׂאראיידלען״. אָבער איך האָב מורא, אז טון וועט דאָס — נישׂט דער אלטער יודישער קעמפֿער. וועלכער, שׂארלירענדיג זיינע זשירנאליסטישׂ־עהרליכע נעזונרע סיפֿלער, האָט — וויזוי אוים — שיער נישׂט איך שׂארלוירן דעם קאָפּ, דעם ווילן צו ניסטנער רייניקיט, נור טון וועט דאָס לוידער — קענט מיער אנסטרייך פֿון אינשורענס... זאָל מען זיך זיין ערצי־העריגע השפעה אויף דער יודישער נאס נישט האלטן פֿאר נריכ. אין זאָל זיך דוד פינסקי, דר. זשוטשלאָווסקי אין די אנדערע אָנפֿיהרער פֿון דער „ציים״ נישט אייראָדען, או זיי וועלן מאכען א מחיצה צווישען דיער אייגענע ריינע, ניסטנינג ווארט אין יענעם אנדערן פראָסטיטוירטען ווארט, פֿאר וועלכען קיין שום רעדאקציע פֿון דער וועלט איז, ווי באקאנט, „נישׂט פֿאר־אנטוואָרטלי״! די דאָזיגע נישׂט פֿאראנטוואָרטליכקייט פאסט זיך יזהר נוט צו דער באוואוסטער „איידעלקייט״ פֿון דער בורושואזער זשורנאליסטיק, וועלכע וויל מכלומרישט נישׂט האָבען צו טון מיט קיין „דברי חול״, האָט זיך שטענדיג אין זין נור איהר „שׂעלקערבונד״ אין מישט זיך סתם נישׂט אין מחר... פֿון א פראָלעטאריישען ארנאן אָבער, וועלכער שטיצט זיך אויף דער ניי־טינער מיטארבייט פֿון דוד פינסקי, זשיטלאָווסקי אין עהרליכע, שׂאָדערט זיך אונבארינגט פֿאראנטוואָרטליכקייט אפילו דאָרט, ווא אנדערע ענגען צילב „אידעאל״. נישׂט שׂפֿראנטוואָרט־לידן״. אין פינקט אזוי ווי א ועלבסטבאוואוסטער פֿולי ציוניסטישער ארגאן וואָלט זיך טן הסתם נעשעהמט צו דרוקען באפֿאהלטע קול קורא׳ס פֿון די „שלומי אמוני ישראל״ וועגען דער באדיי־טונג פֿון בשר׳ע מקוואות למשל, וויל דערמיט איז מען הינטען ארום מחזק די קולטור־פֿיינדליכע רעאקציע, פינקט אזוי וואָלט מען זיך נאָך באדאַרפֿט שטארק באטראכטען, צי איז מען נישט מחזק ביי די בריוסט מאָמען — טפשות, נעשמאקלאָזיגקייט אין דעם שרעקליכען ביזנעס־ייסט דורך אזעלכע „אינשורענס״ ווי די אויבען ציטירטע.

ניין, די „פראָסטיטוציע פֿונם וואָרט״ איז א „חלול השם פֿון דער קולטור״, אפילו ווען זי איז נור א מיטעל צו א הייליגען ציוועק אין אפילו ווען דער דאָזיגער צוויעק איז: די עקזיסטענץ פֿון דער „ציים״, עם איז אין טיפֿערן נייסטינג זין נישׂט קיין שום חלוק צווישען דעם נעשעפֿטעטן וואָרט אין דער רובריק אָדער אין דער אנדערער רובריק, דער נייטס איז איינס און זיין וואָרט איז איינס! עס זועגען נישט פֿאָרהאנען קיין „שתי רשויות״.

א. מ. פֿוקס / יונג־אמעריקא

פֿון נה שטיינבערג — שׂארלאָ, לעבען, נייַ־יאָרק

נה שטיינבערג: האָט אָנגעשריבען א בוך קריטיקען, איבער צוהן פֿון די בעדויטענסטע יונגע יודישע שרייבער אין אמעריקא, איבער: אינאמאָר, לאנדיי, ראָבא, מאני לייב ראלניק, אפֿאשאָ, משה נאדיר, אייזלאנד, מ. ל. האלפערן און ה. לייוויק. און דאָס בוך איז נוט, מען לייענט עס מיט נרוס אינטערעס, מיט איינגעהאלטענע אָטעם. מען ווערט ענטציקט פֿון דעם סיינעם סטיל פֿון דעם אמת קינסטלעריישען שילדערען פֿון די כאראקטערען פֿון די אָנגעבן אריסנערגענטע דיסטריקט. ווי סיינע דערצעהלונגען לעזען זיי זיך, די דאָזיגע קריטיקען, צוהן זעהר אינטערעסאנטע לעבענס מאָלם נה שפֿיינבערג, מיט וועלטענער קאָסמָס. צוהן וועלטען לעבען פֿאר אונז אויף, ווי ב. ריוקין בעטערקט ריכטיג, אין זיין הקדמה צו דעם דאָזיגן בוך.

וויזוי קומט דאָס?

כמעין וויזוי קומט דאָס, ווען קריטיקען נעשׂרייבן פֿון א קריטיקער, ווען נעוויהנליך קען זיי קיין מענש מיט נארמאלע סיכ הושים נישט נעמען אין מויל אריין, דאָס הייסט, אויבערליינע צווייי שוירות, זאָלען פֿלוצים זיין אזוי נוט, אזוי נעלונגען? איז דער תירוץ: נה שטיינבערג איז נישט קיין קריטיקער, יעדענפֿאלס נישט פֿון ענגם סאָם־באָאויט יודישע קריטיקער. ווען ויצען אויף ווייער הויכע וויקענדינג, ניעראָפּטלאָן, אויסנעבעט מיט אלטען נעלטן שׂרייבן אין ווי די בלויטע דיינסט, פֿסקענען זיי שאלות מיט די הענט. מאָנען אויס מיט די ווייבן צוקראָפּענע העכר אין דער פֿינסטער שוויצען אין אי־בי־סי, ווי האָלצהעקער אין קוועשטען אריים א פֿסק דין קלוג ווי ווי אלין זעגען.

נה שטיינבערג איז נישט אזא קריטיקער, נאָר א קלוגער מאן נעשטאָפּולער ווען. ער איז נישט נעקומען נראָבלע ן זיך, „נעשדקען אבשאצען, סעציריען מיט מיהל־מעסער, משפטען פֿון דער הויך אויף דעם אַרעמען דיכטערס קאָם פֿאָר ווי נעיויהנלעך, נאָר מיט נעפֿיהל און מיט ליבע און מיט דעם נישוגען דרך ארץ פֿאָרן דיכטער און זי שאפֿען. האָט ער נעשילדערט מיט שׂארקען בעלעטריסטישען שפֿלענט האָט לעבען פֿון די דיכטער און זייערע ווערק אזוי ווי ער האָט זיי נעזעהן אין אפֿישׂאנען עהרליך און נעטרי. מען קען מיט די דאָזיגע כאָראקטעריסטיקען מסכים זיי אדער נישט, ד. ה. די נעשילדערטע דיכטער קענען דעם לעזער נעפֿעלען אדער נישט. אָבער אזוי זענען זיי אין דע־ר ווייקלקייט, אזוי למשל האָט שטיינבערג איך נישט אייסנעפֿונגען האָט אומסימאטישע פון די הויכע „אידענן אוי־לוֹאָפֿען, שפֿעציעל ביי די פֿראָוו־שרייבערס, פֿאָרקהרט. ער האָט זיי פֿאָרהעלכט אין מיט נייוס התלהבות זיך אכנעשפֿלט איך א פֿך מכלומרישט כאראקטעריסטישע „שטריכען, וויעלכע זענען באמת קלוגע אומשולדיגע נאָישקייטען.

און הייבט זוכם שטיינבערג באמת „נייַ „העלדען״ אין דער ליטעראטור, נעמליך, ביי אמאשען נעפֿעלען אידם נישט די אלטע העל־דען, ווי מלמדים, סוחרים, שוחטים, און סתם יודע פון דער אלט־ וועלט. נייַן! אוא, ואני האָב אין פֿון נה שטיינבערג׳ס נישט ערווארט, האָט וואָלט אפֿשר נעפֿאסט אפֿ א פֿראָבויען „קריטיקער״, איך טלייב אז שטיינבערג׳ס ווייסט שוין מסתמא אז אמתע קונסט וויסט נישט פֿון אפֿ א פֿראָבויען „קריטיקער״, איך טלייב אז שטיינבערג׳ס ווייסט שוין מסתמא אז אמתע קונסט וויסט נישט פֿון אוא זאך ווי „נייַע אידע „אלטע, און אינטרעסט העלדען, נור פֿון לעבען. אלין וואָס מ׳טעפֿינט זיך אין לעבען דאָס זיין אבנעשפֿעלט אין דער קונסט, מיט אין ווארט, ביי די פֿראָוו־שרייבערס (צום הינפֿ פֿון די לידקער ווילען עי אויך נאָכן דוריכנעריינען) האָבען די ליכט און שאטען־זייטען אויף איהם פֿאלש נעוויקט. און דאָס מאקט אז אי׳ס פֿעל די שוואכע ווייס אין דעם בוך. אָבער די לעבעדיקייט פֿון די כאראקטעריסטיקען איז דאָרין אזוי שטארק אז אויב שרין יאָ שרייבן „קריטיקען דאָפֿען זי אזוי נעשׂרייבען ווי שטיינבערג, דאָס עס נעשען און דעמאָלט ערשט ויעט די קריטיק האָבען א רעכט זיך צו צוריקצוען פֿאר א צוויי פֿון דער קונסט. א פֿיינע־ציינעשע ווינעשע פֿון אונזער ליבען בעויאוסטען ו. מאויר באציים דאָס זועלטען בוך.

מ. נר. / טויט־ציקלוים

צוזאמענעשטעלט פֿון מלך דאָוויד־ש, אריסנעבען פֿון דעם
סאָלאָן „ער קויאָלי, ווין, וואָשטן, לעמבערג, תר״פ.

די „ארטיקע צו מאָבען אינקוויעט אינבער דעם „טויט פֿון פֿון דעם בלעטנעם פֿאָק־פֿאָפֿיר, אויף וועלבען די ארבייטען זענען צוזאמענעשטעלט, זיך מיט נעוואלט אריינצודרינגען, פֿו מיר האָבען דאָ צו טון דוקא מיט א פֿראָבוי־אויסנאבע — דער דאָזיגער אויסנאבע איז, פֿארשטעהט זיך, פֿון מלך דאָוויד־ש, דעם מאָנעשען ארבענשאָ־

אין אונזער ליטעראַרישען קאַמף. דעם אמת זאָגענדיג איז אָפּ די מכּוונהשע רעאַקציאָנירונג פון דער פּאָעמישער איבערלעבונג. אָנהויבענדיג בים טויט פון סטראָשענדיג שטענדיג מיט דער מעליכקייט פון א „לעבעדיג־ציקלוס" פון אפשר 8 „לבנה־ווַאַקסונגען" פון מן התחם אויף א „שמה־אַנשאַלטען" א. שו. וו. זאָל א טוּך נישט נאָך קיין עדות פאַר אויסערגעוועהנליך סטאַרקן ליטעראַרישען ערנסט. וואָרען לויט מיין אויפּריכטיגסטען נעפּיהל למשל קומט אויס, אז דער טויט איז דאָך טוּך כל טוּך אויך „עפּיס אנדערש", אפילו וויּ די אויסגעצייכנטע 14 (פערצעהן) שטימונגען פון 9 (נייַן) אויאָרען. וויּ וועהסט זיך זאָלען נישט זיין יעדער פאַר זיך — אין איינעם „צוזאַמענגעשטעלט", מאכען זיי דאָך אביסעל דעם איינדרוק פון אויסגעשטעלטן, פון א טן דעקאָראַציע־טוּך כאָר, וועלכען מען האָט זעהר מאָלעריש און פּיין אויסגעקשטעלט. נישט חלילה, כדי צו באַווייזען, ווי מייער האַרמאָניש עס זיינען זיך אין אייניעם, נור כדי —זיך צו לאָזען פּאַטאָגראַפירן...

אָבער אָט דאָס האָב איך צו זאָגען נור בנוגע דער רעדאַקציאָנעלער זייט פון דעם ענין. נאָך דעם אלעמען אָבער ד. ה. נאָך דעם, ווי די דאָזיגע באַמערקונג איז שוין נעמאַכט, קאָן איך מיר רוהיג פאָרשטעלען, צו פאָלגען דעם פּרק: „אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו", און דער יש איז דאָ צום נריסטען טייל א ווערטפּולער. און דאָס קינסטלעריש־ניווּ. באַוונדערט. מיין אך, איז דער ניווּס דערנייכט מיט דער סקיצע פון א. מ. פּוקס. די דאָזיגע דיכטונג איז אפשר די אייניצינע אין נאַנצען העפט, וואו עס פּיהלט זיך להלוטין נישט די בעל מלאכה־שע האַרמאָניע צווישען דער קאָנסטרוקציע פון טויט־שטימונג. דער טויט איז דאָ נישט קיין פּאַרבעטענער ליטעראַרישער נאסט. ער איז אין אלמער תושב צווישען אונז. ער איז דאָ פון דער עדשטער רגע אָן, און זיין פּאַטענער אומעט, זיין נריזאמע קעלט זענט אונז אקעגען פון יעדען ווינקל, פון יעדען „שפּאַך־ניואָס אין סוּף סקיצע:

„אונטער א דיק־פּאַרבלאָנעס בלינדען פּענסטערל פון א פּאַריזונקענעס. פּאַרשפּאַטענעס הייזעל האָס זיך אין וויסען שניי שארף נעשוואַרצט א שפּיץ פּאַרשפּאַרטער פּלינעל פון א דיר־פּרירענער וואַלנוּ.

נעבען דער דאָזיגער דיכטעריישער שפּונג פּאַרבלאָנעט נעשיידלט די אויסנעהמעוודיגע „פּאַריש קונצען פון אלבערט עהרענשטיין. ביי פּוקס'ן פּיהלן מיר די סרייסטלאָוע נעזעוונהייט פּונס טויט, דעזוהעגענדיג נור די „קרוסינע, קראַנקע באַיד, וואָס אידער האָר ענען נעשפּאַנען שפּיצי אין שארף ווי דראָהטען." מען רעדט נישט און מען האָט נישט קיין טעמע צום „שיקזאל". עהרענשטיין דאָזיגען האלט א שפּאַרק־פּאַטישע רעדע „צום דערהרעטען בריהדער", קיינט זיך אויס מיט יהאָוואָן, זאָגט אידם מוסר, מאכט פון אידם „חוק" — און נאָך דער נאַנצער מעשה פּיהלען מיר נאָך אלץ נישט דעם נייפּס פון דעם מישען בריהדער, נור אדרבה, דעם „נייפּס" פון דעם רעדעווידען דיכטער.

א סך, א סך נלייכער אָבער, ווי צו אידעאַליזאַציע פון עהרענשטיין, האָט נעווים ראַוויש נעשען דערמיט, וואָס ער האָט אָבנעדרוקט אין דעם דאָזיגען „טויט־ציקלוס" זיינע איינענע דיכטונגען. אין בידע נעדיכט פון ראַוויש איז מיט קינסטלעריש־ערנסטען נעפּרוּבט נעווארען, צו נעשפּאַלטען די מסטעריע פּונס טויט זאָלבסט, ד. ה. אין דעם נייפּס פון דער דיכטעריש־ראַליטעט און נישט מיט וועלכער פּאַרי אנדערפּאַטער אידעע פון דרוסטן. מיסטע אינעריליכקייט זענען אויך דוד פּאָנעלים עלעגישע מאָטיווען מיט דער נאָכקלינגענדיגער אויסנאַהמען העברעאישער שפּראַך־מיסטיק, וועלכע איז דערהאלטען נעווארען אין משה זילבורג'ס נאָהענע צוגעפּאַסטען יחידי. משה זילבורג'ס עפּאָפּיש אויסרעט דערמאָנט מיט אידר פּשוטע אין שטיקלעך אן דעם מאָנאָטאָניש־פּוריטאַנישען „פּה שמען־ניסה" אויף אלטע יודישע מצבות.

און צוריקנעהענדיג פּונס טוּך צום אנהויב: — מאני לייבס פּאַפּישע פּעזיען מיט זייר פּ־נאָנאָן און באַוונדערן קאָלאָריס, משה לוּוושיץ'ס עקסאַטישע שפּאַנונג אין זיינע „ליבע בי די וועלף" און „באַלאַדע פון דער התונה. (וועניגער נעלונגען איז. דאָכט זיך מיר. דאָס דריטע — נעדאַנקען — נעדיכט), און די שטימונגס־פּולע לידער פון בער האָראָוויץ און מלך כמיעלניצקי. דערמיט איז דער ציקל „סיי־נעענדיגט. נעענדיגט — אבער אלס ציקל נישט אינערליך אויסנעענדיגט. דאָפּער אָבער אויסערליך — א „פּראָפּ־אויסנאַבע".

✦

זעהה חשוב'ער ה' רעדאקטאָר!

אזוי ווי מ'איז שוין עסליכע מאָל פּאַרנעקומען, אז מ'האָט אונז נערעכענט פאר נאליצאַנער נעפּינען מיר פּאר נרויס דעם טעות צו פּאַריכטען און מודיע צו זיין, או מיר זענען פון אוקראַאינע.

אקטאָבער 1920.

מיט דרך־ארץ

מלך כמיעלניצקי, משה ליוושין

נ י י ע ב י כ ע ר

„שריפטען" דר־יאָנאָבוך — ווינטער־5־יהלינ: 1920 פּאַרלאַג: „אטלאַנטיק" נ־יאָרק.

יוסף לעווי „5־יומ נעזאַנגען פּאַרלאַג: „דער קוואַל" ווין 1920 48 זייטען.

„לעבען" העפּטען פון צייטצי צייט פּאַר ליטעראַטור, קונסט און סוביליסטיק, אונטער דער רעדאקציע פון משה שפּיץ העפּט 6—3 ווילנע 1920.

„ערשטע קאָנפּערענץ" פון ייִדישען נעזעלשאַפּטען אויף צו העלפען די קרבנות פון מלחמה. ווילנע 1920.

יחושוע פערל „. אונטער דר' זון 198 ז. פּאַרלאַג לעווין־עפּשטיין און שותפים 1920 וואַרשע.

*

א ו נ ז ע ר ע מ י ט א ר ב ע י ט ע ר:

דוד איינהאָרן / דוד איינפּאַטאָ. (נ־יאָרק) / ראובן אייזלאַנד (נ־יאָרק
אל. נוריה. (נ־יאָרק) / דוד בערנעלפּאָן / משה נראָם / נפתלי
נראָם (פּילאַדעלפּיע) / דער נסתר / בער האָראָוויץ / נ. ווינינ
י. מ. ווייסענבערנ / משה זילבורג / א. כאשין / מלך כמיעלניצקי
משה ליוושיץ / זישא לאנדוי (נ־יאָרק) / יוסף לעווי / ב. לאפּין
(נ־יאָרק) / ה. לייווק. (נ־יאָרק) / מאני לייב (נ־יאָרק) / ל. מילער
(נ־יאָרק) / יואל מאַסטבוים / א. מ. פּוקס / נח פּרילוצקי / ס. פּרילוצקי
דוד קענינסבערנ / יונה ראָזענפּעלד / א. ראזבני (ירושלים) / א. ראבאי
(נ־יאָרק) / מלך ראוויטש א. א. * (די ווייטערדינע רשימה קומט)

ת ק ו ן ט ע ו ת.

אין עהרענשטיין'ס נעדיכט זייט 21 דאָרף די 4־טע און 5־טע שורה נעלעזען ווערען אזוי:
„או. ווּאָלט איך נעמאַנט אויף ווייערע קעס"